

सुनिलस्मृति गाउँपालिका, रोल्पाको
संगठन विकास अध्ययन (OD)
प्रतिवेदन

पेश गरिएको

सुनिलस्मृति गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
रोल्पा, प्रदेश नं. ५

पेश गर्ने
पानारोमा रिसर्च सेन्टर प्रा.लि.
अनामनगर, काठमाडौं ।
२०७७

विषय सूची

भाग १

- १.१ पृष्ठभूमी
- १.२ अध्ययनको उद्देश्य तथा अपेक्षित उपलब्धि
- १.३ अध्ययनको विधि र सीमा:
- १.४ अध्ययनको सीमा

भाग २

- २.१ सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय
- २.२ स्थानीय तहको काम कर्तव्य र अधिकार
- २.३ नेपालको संविधानमा स्थानीय तह
- २.४ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
- २.५ सङ्घ तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही गाउँपालिका तथा गाउँपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार,
- २.६ गाउँपालिकाको अतिरिक्त काम, कर्तव्य र अधिकार
- २.७ वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार
- २.८ संघीय विभिन्न कानून अन्तर्गत स्थानीय तहको काम कर्तव्य अधिकार
- २.९ आन्तरीक आयको प्रमुख श्रोतहरु :
- २.१० राजश्व सम्भाव्य क्षेत्रहरु :
- २.११ खर्चको अवस्था
- २.१२ स्थानीयतहमा संचालित कार्यक्रमहरु

भाग ३

- ३.१ विद्यमान सांगठनिक ढाँचा
- ३.२ स्थानीय तहको विद्यमान दरबन्दीको अवस्था
- ३.३ विद्यमान संरचना र दरबन्दी सम्बन्धमा देखिएका समस्याहरु

भाग ४

- ४.१ कार्यवोक्त र कार्यप्रकृतिको विश्लेषण

४.२ उपलब्ध मानव श्रोतको आंकलन

४.३ उपलब्ध मानव श्रोतको आँकलन

४.४ परिवर्तनको औचित्य

भाग ५

५.१ प्रस्तावित सांगठनिक ढाँचाको व्याख्या

५.२ गाउँ कार्यपालिकामा रहने विषयगत शाखा, शाखाहरु तथा सोको कार्य विवरण

५.३ प्रस्तावित दरबन्दी विवरणको व्याख्या

५.४ निष्कर्ष तथा सुझाव

सुझावहरु

भाग १

१.१ पृष्ठभूमी

लामो केन्द्रिकृत शासकिय पद्धति पश्चात नेपाल नेपालको सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्था प्रवेश गरेको छ । नेपालको संविधानले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुने व्यवस्था गरेको छ । नेपालको राज्यशक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले संविधान तथा कानून बमोजिम गर्ने, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधीनता, राष्ट्रिय हित, सर्वांगीण विकास, बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संघीय शासन प्रणाली, मानव अधिकार तथा मौलिक हक, कानूनी राज्य, शक्ति पृथकीकरण र नियन्त्रण तथा सन्तुलन, बहुलता र समानतामा आधारित समतामूलक समाज, समावेशी प्रतिनिधित्व र पहिचानको संरक्षण गर्ने गरी शासन व्यवस्था सञ्चालन गर्ने आधार संविधानले दिएको छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने व्यवस्था रहेको छ । संघीय शासनको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्ने सङ्कल्प नेपालको संविधानले गरेको छ ।

विगतमा नेपालमा विकेन्द्रीकरण र स्थानीय स्वायत्त शासन पद्धतिको विकासका लागि विभिन्न प्रयासहरू गरिदै आएका थिए । त्यस क्रममा राज्यले विकेन्द्रीकरणको माध्यमद्वारा सार्वभौमसत्ता सम्पन्न जनतालाई शासन प्कृत्यामा अधिकाधिक मात्रामा सम्मिलित हुने अवसर जुटाई प्रजातन्त्रका लाभहरूको उपभोग गर्न सक्ने व्यवस्था कायम गर्ने नीति अगिंकार गर्दै आएको थियो । स्थानीय स्वायत्त शासन पद्धतिको स्थापना गरी आफ्नो क्षेत्रको विकासको लागि साधनको परिचालन र विनियोजन स्थानीय जनता आफैले गर्न सक्ने व्यवस्था गरी विकासको प्रतिफल सन्तुलित एवं समान रूपमा वितरण गर्न समावेशी तथा सहभागितात्मक विकासको अवधारणालाई अगाडी सारिएको थियो ।

राजनीतिक तहको पुनःसंरचना संविधानले नै निर्धारण गरी सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका संरचनाहरू निर्वाचनबाट गठन भइसकेका छन् । त्यसैगरी संविधान बमोजिम प्रशासनिक पुनःसंरचनाको टुंगिएको छ । नेपाल एकिकृत शासकिय प्रणालीबाट तहगत शासन प्रणालीमा प्रवेश

गरेसंगै यसको प्रशासनिक संरचनामा पुनरावलोकनको आवश्यकता हुनु स्वभाविक देखिन्छ । नेपालको संबिधानको धारा ३०२ अनुसार कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७५ जारी भएको छ । ऐनले गरेको व्यवस्था अनुसार राज्यका तीनै तहको काम, कर्तव्य र अधिकारको आधारमा प्रशासनिक संरचना निर्माण गरी साविकका निजामती सेवा तथा अन्य सरकारी सेवामा कार्यरत कर्मचारीलाई तीनै तहमा समायोजन गर्ने काम सम्पन्न भएको छ । कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७५ ले कर्मचारी समायोजनको कार्य सम्पन्न भए पश्चात स्थानीय तहले आवश्यकता अनुसार संगठन संरचना वा दरबन्दी थपघट, हेरफेर वा परिमार्जन गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले गाउँपालिका तथा गाउँपालिकाको आफ्नो कार्यबोझ, राजश्व क्षमता, खर्चको आकार, स्थानीय आवश्यकता र विशिष्टता समेतलाई ध्यानमा राखी कर्मचारी समायोजन भएपछि मात्र सङ्गठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षणका आधारमा गाउँपालिका वा गाउँपालिकामा विषयगत शाखा वा शाखा रहेको सङ्गठन संरचना कायम गर्नु पर्ने र त्यस्तो सङ्गठन संरचनामा हरेक वडाको सङ्गठन संरचना समेत समावेश भएको हुनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

शासकिय पद्धतिको भावना अनुरूप जनतालाई विकास तथा सेवा र सुविधा स्थानीय स्तरमा नै उपलब्ध हुने व्यवस्थाको लागि नेपालको संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा प्रचलित कानूनले स्थानीय पूर्वाधारको विकास तथा स्थानीय सेवा प्रवाहको पूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिएको छ । स्थानीय तहहरूले आफुलाई संबिधान र कानूनद्वारा सुम्पिएका जिम्मेवारीहरू पुरा गर्न संबिधान र कानून अनुसार स्थानीय तह स्वयंले परिचालन गर्न सक्ने स्रोत तथा संघ तथा प्रदेशवाट प्रदान गर्ने समानिकरण अनुदान, राजश्व बाँडफाँड, शसर्त अनुदान र विशेष अनुदान तथा रोयाल्टी जस्ता वित्तिय अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने प्रयास संबिधान र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थाजन ऐन, २०७४ समेत गरिएको छ ।

स्थानीय तहको क्षेत्र भित्र कार्यरत सरकारी निकायहरू, गैर सरकारी संघ संस्थाहरू तथा सामुदायिक संस्था, औद्यागिक तथा व्यापारिक संघ संस्थाहरू, बुद्धिजिवि वर्ग आदिलाई स्थानीय तहको सर्वांगिण विकासमा समन्वयात्मक ढंगबाट सहभागी गराउने दायित्व पनि सम्बन्धित स्थानीय तह कै हो । यस अर्थमा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रमा योजनाकर्ता, कार्यान्वयनकर्ता, सहजकर्ता, सहयोगी तथा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसरी आफ्नो क्षेत्रको विकासमा बहुआयामिक र बहुपक्षिय भूमिकालाई सक्षमतापूर्वक निर्वाह गर्नका लागि स्थानीय तहहरूले आफ्नो

संगाठनिक क्षमताको विकासका साथै त्यहाँ कार्यरत व्यक्तिहरूले आफ्नो चिन्तन र व्यवहारमा समेत समयानुकूल परिवर्तन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

आजको बदलिदो परिस्थिती अनुरूप स्थानीय जनताका आकक्षालाई पहिचान गर्दै मितव्ययी तथा प्रभावकारी रूपले स्थानीय सेवा प्रवाह गर्न स्थानीय तहहरूको व्यवस्थापकीय तथा सांगठनिक क्षमतामा सुदृढीकरण हुन जरुरी छ । स्थानीय तहलाई दिएको अधिकार तथा जिम्मेवारी वहन गर्नका लागि स्थानीय स्तरमा पनि स्थानीय जनताको लागि सोच्ने र जवाफदेही वहन गर्न सक्ने संस्थागत संयन्त्र र कार्यगत संरचनाको निर्माण र विकास गर्न पनि अति आवश्यक छ ।

स्थानीय तहहरूले आफूलाई तोकिएको जिम्मेवारी कुशलतापूर्वक पुरा गरे गाउँको लेखाजोखा गरी विधिको पालना र दक्षतापूर्ण कार्यसम्पादनका आधारमा संघले स्रोत साधन प्रवाह गर्ने परिपाटी समेत राष्ट्रिय प्राकृति स्रोत तथा वित्त आयोगले अवलम्बन गर्न थालेको छ । यसका लागि स्थानीय तहले कानूनको पालना तथा कार्यसम्पादनको गुणस्तरमा मापन गर्न लागेको छ । यसैगरी स्थानीय तहको कार्य सम्पादनको स्वयं मूल्यांकन पद्धतिको अवलम्बनको थालनी गरिएको छ ।

यसरी नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ लगायतका प्रचलित कानूनले तोकेको कार्य जिम्मेवारी पुरा गर्ने सन्दर्भमा पनि गाउँपालिकाहरूको संगठन विकास सम्बन्धी अध्ययन गर्न आवश्यक देखिएको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो उद्देश्य तथा भूमिकालाई स्पष्ट रूपमा किटान गरी आवश्यकता अनुसार विभिन्न शाखा तथा उपशाखाको स्थापना गरी सुव्यवस्थित ढगले कार्यसञ्चालन गर्नु पर्दछ । यसका लागि पर्याप्त पान, सीप र उच्च मानोवलयुक्त कर्मचारीहरूको आवश्यकता रहने कुरा निर्विवाद छ । यस्तो जनशक्तिबाट मात्र स्तरीय सेवाको अपेक्षा गर्न सकिन्छ । यस्तो जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने सन्दर्भमा आवश्यक पर्ने दरवन्दी तथा संगठन संरचनाको पुनरावलोकन स्थानीय तहले कर्मचारी समायोजनको काम समाप्त भएपछि गर्न सक्ने अधिकार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७५ ले स्थानीय तहलाई दिएको देखिन्छ ।

प्रस्तुत सन्दर्भमा **सुनिल स्मृति गाउँपालिकाले** आफ्नो भूमिकालाई प्रभावकारी रूपमा निर्वाह गर्ने सिलसिलामा भोग्नु परेका चुनौतिहरूलाई पहिचान गरी समाधानका लागि सहभागितात्मक पद्धतिबाट गाउँपालिकाको संगठन स्वरूप तथा कार्य विवरणको पुनरावलोकन गरी समसामयिक

परिमार्जन गर्नको लागि जि.एस. परामर्श सेवा संस्थाको प्राविधिक सहयोगमा गाउँपालिका संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण अध्ययन प्रतिवेदन, २०७६ तयार गरिएको हो ।

१.२ अध्ययनको कानूनी आधार:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ८३ मा प्रशासकीय संगठन र कर्मचारी दरबन्दी सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ । उक्त दफाको उपदफा १ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आफ्नो कार्यबोझ, राजश्व क्षमता, खर्चको आकार, स्थानीय आवश्यकता र विशिष्टता समेतलाई ध्यानमा राखी कर्मचारी समायोजन भएपछि मात्र संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षणका आधारमा गाउँपालिका वा नगरपालिकामा विषयगत शाखा वा महाशाखा रहेको संगठन संरचना कायम गर्नु पर्ने, उपदफा २ मा उपदफा (१) बमोजिमको संगठन संरचनामा हरेक वडाको संगठन संरचना समेत समावेश भएको हुनु पर्ने, उपदफा ३ मा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले गाउँपालिका वा नगरपालिकाको अधिकारक्षेत्र तथा कार्यबोझ समेतको विश्लेषण गरी संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षणको आधारमा स्थायी प्रकृतिको कामको लागि आवश्यक पर्ने तथा सेवा करारबाट लिइने कर्मचारीको दरबन्दीको प्रस्ताव तयार गर्नु पर्ने, उपदफा ४ मा उपदफा (३) बमोजिम कर्मचारीको दरबन्दीको प्रस्ताव तयार गर्दा स्थायी कर्मचारीको लागि चाहिने तलब, भत्ता, सञ्चय कोष कट्टी रकम, योगदानमा आधारित उपदान वा निवृत्तभरण, औषधि उपचार सम्बन्धित विदा जस्ता सेवा सुविधाको लागि लाग्ने खर्च व्यहोर्ने स्रोत समेतको विश्लेषण गरी त्यस्तो खर्च सुनिश्चित हुने गरी मात्र दरबन्दी प्रस्ताव गर्नु पर्ने, उपदफा ५ मा उपदफा (३) बमोजिम दरबन्दीको प्रस्ताव तयार गर्दा सेवा करारको लागि चाहिने तलब,भत्ता तथा योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा जस्ता सेवा सुविधाको लागि लाग्ने खर्च व्यहोर्ने स्रोत समेतको विश्लेषण गरी त्यस्तो खर्च सुनिश्चित हुने गरी मात्र दरबन्दी प्रस्ताव गर्नु पर्ने, उपदफा ६ मा स्थानीय तहको सेवा सञ्चालनको लागि अस्थायी दरबन्दी सिर्जना गर्न नसिकने, उपदफा ७ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षणको आधारमा कुनै कार्य सम्पादन गर्न विशेषज्ञ सेवा आवश्यक पर्ने भई सेवा करारबाट कार्य सम्पादन गर्दा उपयुक्त र प्रभावकारी हुने देखेमा सेवा करारबाट त्यस्तो कार्य गर्न सक्ने, उपदफा ८ मा यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा उल्लेख भएको भए तापनि गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले नगर प्रहरी, सवारी चालक, सयश, कार्यालय सहयोगी, प्लम्बर, इलेक्ट्रिसियन, चौकीदार, माली, बगैँचे र सरसफइ सम्बन्धी पदमा स्थायी पदपूर्ती नगरी प्रतिस्पर्धाको आधारमा सेवा करारबाट मात्र लिनु पर्नेछ । सो बाहेकका अन्य पद तथा सेवामा करारबाट पदपूर्ती गर्न नपाइने, उपदफा: ९ मा उपदफा (७) र (८) बमोजिम सेवा करारबाट नियुक्त गरिएका कर्मचारीको सेवा अवधि, पारिश्रमिक तथा अन्य सुविधा सोही करारमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेऽ उपदफा

१० मा यस दफा बमोजिम तयार गरेको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण प्रतिवेदन सभाबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

यसै गरी उक्त एनको दफा ८५ मा कर्मचारी समायोजन सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ । उक्त दफाको उपदफा १ मा यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि स्थानीय तहमा कर्मचारी समायोजन सम्बन्धी व्यवस्था प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछ, उपदफा २ मा उपदफा (१) बमोजिम कर्मचारी समायोजन नभएसम्मको लागि नेपाल सरकारले निजामती सेवा तथा स्थानीय तहमा कार्यरत कुनै कर्मचारीलाई स्थानीय तहमा कामकाज गर्न खटाउन सक्नेछ तथा उपदफा ३ मा उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत स्थानीय तहमा कार्यरत स्थायी कर्मचारीहरू सम्बन्धित जिल्लाको स्थानीय तहमा खटाउन सकिनेछ र यसरी कर्मचारी खटाउँदा पर्याप्त कर्मचारी नभएका गाउँपालिका र नगरपालिकालाई प्राथमिकता दिइनेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

यसै गरी सोही एनके दफा ८६ मा स्थानीय सेवाको गठन तथा कर्मचारी नियुक्ति र सेवाको शर्त सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ । यस दफाको उपदफा १ मा स्थानीय सेवाको गठन,सञ्चालन,व्यवस्थापन,सेवाको शर्त तथा सुविधा सम्बन्धी आधारभूत सिद्धान्त र मापदण्ड संघीय कानून बमोजिम हुनेऽ उपदफा २ मा उपदफा(१) को अधीनमा रही स्थानीय सेवाको गठन, सञ्चालन, व्यवस्थापन, सेवाको शर्त तथा सुविधा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था स्थानीय तहले बनाएको कानून बमोजिम हुने, उपदफा ३ मा स्थानीय सेवाको स्थायी दरबन्दीको पदमा प्रदेश लोक सेवा आयोगले छनौट गरी सिफारिस गरेको उम्मेदवारलाई मात्र नियुक्ति गर्नु पर्ने तथा उपदफा ४ मा संघ तथा प्रदेशले स्थानीय सेवाका कर्मचारीको अभिलेख तथा विवरण माग गरेमा त्यस्तो अभिलेख तथा विवरण उपलब्ध गराउनु स्थानीय तहको कर्तव्य हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

यसै गरी समायोजन ऐन, २०७५ को दफा ३ (१०) मा कर्मचारी समायोजनको कार्य सम्पन्न भईसकेपछि प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले आवश्यकता अनुसार संगठन संरचना वा दरबन्दी थपघट हेरफेर वा परिमार्जन गर्न सक्नेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाको आधारमा समायोजन कार्य सम्पन्न भईसकेपछि सुनिलस्मृति गाउँपालिकाले आफ्नो कार्यालयका लागि नयाँ संगठन संरचना तयार गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्नसक्ने देखिन्छ ।

१.३ अध्ययनको उद्देश्य तथा अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकाको संगठननात्मक क्षमता विकासका लागि सञ्चालित यस अध्ययनको प्रमुख उद्देश्य सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको वर्तमान संगठनात्मक क्षमताको विश्लेषण गरी त्यसमा देखिएका कमजोरीहरूलाई सुधार गर्न संगठन संरचना, दरबन्दी तथा कार्य विवरण पुनरावलोकन गर्नु हो । यस अध्ययनका खास उद्देश्यहरू निम्न बमोजिम रहेका छन् :

१. गाउँपालिकाको संगठनात्मक क्षमता विश्लेषण गरी संभावित संगठन विकास रणनीति तथा कृयाकलापहरूको पहिचान गर्ने ।
२. गाउँपालिकाको संगठनात्मक क्षमता विकास रणनीति तथा गाउँपालिकाको कार्यक्रम, कार्यबोझ तथा कार्यप्रकृतिको आधारमा गाउँपालिकाको कार्य व्यवस्थामा सुधार ल्याउन उपयुक्त सागठनिक संरचनाको प्रस्ताव तयार गर्ने ।
३. गाउँपालिकाको संगठन संरचना अनुरूप दरबन्दी तेरिज प्रस्ताव गर्ने ।
४. गाउँपालिकाको प्रस्तावित विभाग/शाखा/शाखा/इकाई/सेवा कार्यालय, वडा कार्यालय तथा कर्मचारीहरूको कार्यविवरण तयार गर्ने ।
५. गाउँपालिकाको संगठन विकास कार्ययोजना तयार गर्ने ।

नयाँ संगठन संरचना, शाखागत कार्यविवरण लगायतका ब्यवस्थाले गाउँपालिकाको समग्र सेवा प्रवाह लगायतका बिषयमा देहायगत सुधार ल्याउने अपेक्षा गरिन्छ ।

१. गाउँपालिकाको चुस्त दुरुस्त संगठन निर्माण भै जनशक्ति लागतमा कमि आउने छ ।
२. गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहमा आएको सुधारले नागरिक सन्तुष्टिमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
३. कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकासका थप अवसर सृजना हुनेछ ।
४. कार्यविश्लेषणबाट गाउँपालिका/ गाउँपालिकाको कमि कमजोरी तथा अवसरको जानकारी भई सुधारको क्षेत्र पहिचान हुनेछ ।
५. शाखा/उपशाखा/इकाई/सेवा कार्यालय, वडा कार्यालय तथा कर्मचारीहरूको कार्यविवरणले जिम्मेवारी तोक्नका सहजता ल्याउने छ ।

१.४ अध्ययनको विधि

नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अन्तर सरकार वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ लगायत प्रचलित कानूनबाट स्थानीय तहलाई प्रदान गरेका कार्य जिम्मेवारी तथा अधिकार, गाउँपालिकाको हाल कार्यरत कर्मचारीहरूसंगको छलफल, प्रस्तावित विभाग/शाखा/शाखा/इकाई/सेवा कार्यालय, वडा कार्यालयको कार्यविवरण, कार्यबोझ र कार्यप्रकृतिको अध्ययन विश्लेषण, यसबाट प्राप्त राय र सुझावहरू तथा कर्मचारी समायोजन प्रयोजनको लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट स्थानीय तहको लागि तयार भएको संगठन संरचना, अधिकार सम्पन्न संघीय प्रशासनिक पुनःसंरचना समितिको प्रतिवेदन २०७४, विगतका अध्ययन प्रतिवेदनहरूको विश्लेषण समेतको आधारमा यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । हाल कायम रहने गाउँपालिकाको विभाग/शाखा/शाखा/इकाई/सेवा कार्यालय, वडा कार्यालय सेवा प्रवाहलाई थप प्रभावकारी बनाउन विद्यमान प्रशासनिक संरचनामा पुनरावलोकन गर्नका लागि नयाँ दरवन्दी विवरण तथा संगठन संरचना तयार गरिएको छ ।

१.५ अध्ययनको सीमा

कुनै पनि अध्ययन पूर्ण हुन कठिन हुन्छ । त्यो भन्दा त्यो राम्रो भन्ने तुलना भई नै रहन्छ । श्रोत साधन र अध्ययन सामग्रीको सीमित वा पर्याप्त उपलब्धता आदि कारणले पनि अध्ययनको गुणात्मकतालाई प्रभावित पार्दछ । जहाँसम्म यो अध्ययनको विषय छ, यसमा निम्न बमोजिमका सीमा अनुभव गरिएको छ :

१. संविधानले तोकेको साझा अधिकारका विषयमा संघीय कानून तथा प्रदेश कानून नबनेको अवस्थाले गर्दा गाउँपालिकाको कार्यबोझ एकिन गर्न नसकिएको ।

२. गाउँपालिकाको एकल अधिकारको विषय रहेका शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा सशर्त अनुदान जाने गरको अबस्थाले गर्दा त्यस क्षेत्रको कार्यबोझ एकिन गरी संगठन संरचना र दरबन्दी एकिन गर्न नसकिएको ।
३. भैरहेको वित्तीय अवस्था, जनशक्ति, कार्यक्षेत्र र कानूनी व्यवस्था नै अध्ययनको आधार रहेको,
४. विद्यमान संगठन तालिका र अन्य सूचना सामग्री प्रष्ट र पर्याप्त नभएको र
५. सीमित बजेट व्यवस्थापन, समय र जनशक्तिको सिमितताले रहेको ।

भाग २

परिचय खण्ड

२.१ सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

प्रदेश नं. ५ को रोल्पा जिल्लाको पूर्वी भागमा अवस्थित हालको सुनिल स्मृति गाउँपालिका राज्यको पुर्नसंरचनासंगै वि.स.२०७३ फाल्गुण २७ गते सुवर्णावती गाउँपालिकाको रुपमा घोषणा भएकोमा पुनः २०७४।११।१४ गते १० वर्षे महान जनयुद्धमा शहीद हुनुभएका किम बहादुर थापा (सुनिल) को स्मरण एवं सम्मानमा सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको रुपमा नामाकरण गरिएको हो । यो गाउँपालिका साविकको घोडागाउँ, खुँगीकोट, मिभिड, अरेस, तेवाङ, गजुल र फगाम गाविसको वडा नं १ मिलेर बनेको हो । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १५६.६६ वर्ग कि.मी रहेको छ । यस गाउँपालिकाको पूर्वमा सुनछहरी र लुंग्री गाउँपालिका, पश्चिममा रोल्पा नगरपालिका र रुन्टीगढी गाउँपालिका, उत्तरमा सुनछहरी गाउँपालिका र रोल्पा नगरपालिका तथा दक्षिणमा प्यूठान जिल्ला रहेको छ । ८ वटा वडामा विभाजन गरिएको सुनिल स्मृति गाउँपालिका समुद्री सतहदेखि ६६० मिटरदेखि २९६० मिटरसम्मको उचाईमा अवस्थित छ । भौगोलिक हिसावले २८ डिग्री १० मिनेट ३१ सेकेन्डदेखि २८ डिग्री २२ मिनेट ४० सेकेन्ड उत्तरी अक्षांश तथा ८२ डिग्री ३६ मिनेट ५७ सेकेन्डदेखि ८२ डिग्री ४८ मिनेट ३ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ ।

सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको कुल घरपरिवार संख्या ५६५७ रहेको छ भने जनसंख्या २८२१३ रहेको छ । जसमध्ये १२७१५ पुरुष र १५४९८ महिला रहेका छन् । जनसङ्ख्या र परिवार संख्याका हिसावले वडा नं. २ सबैभन्दा ठूलो तथा वडा नं. ५ सबै भन्दा सानो वडा हो । यसै गरी क्षेत्रफलको हिसावले वडा नं. २ सबैभन्दा ठूलो वडा हो भने वडा नं. ३ सबैभन्दा सानो वडा हो । सबैभन्दा बढी जनघनत्व वडा नं. ८ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम जनघनत्व वडा नं. वडा नं. ५ मा रहेको छ ।

वडा नं.	परिवार संख्या	जनसंख्या			ओषत परिवार आकार
		महिला	पुरुष	जम्मा	
१	६८५	१८२६	१३७९	३२०५	४.६८
२	९१०	२४११	१७५७	४१६८	४.५८
३	७८९	२००४	१७७५	३७७९	४.७९

४	७७२	१९८८	१७४१	३७२९	४.८३
५	५४७	१५५०	१३६७	२९१७	५.३३
६	६१३	१६८०	१२६५	२९४५	४.८०
७	६२५	१८०६	१५९८	३४०४	५.४५
८	७१६	२२३३	१८३३	४०६६	५.६८
जम्मा	५६५७	१५४९८	१२७१५	२८२१३	४.९९

श्रोत : सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५

२.२ स्थानीय तहको काम कर्तव्य र अधिकार

नेपालको संविधानले ३ तहको सरकारको व्यवस्था गरेको छ । नामको हिसावले विगतमा रहेको स्थानीय निकाय र अहिलेका स्थानीय तह उस्तै देखिएपनि अहिलेका स्थानीय तह संवैधानिक अधिकार बोकेका स्थानीय तह हुन । संविधानमा जनताको सवैभन्दा सपिपमा रहेर सेवा प्रवाह सरकारको रुपमा स्थानीय तहको व्यवस्था भएको देखिन्छ ।

२.३ नेपालको संविधानमा स्थानीय तह

नेपालको संविधानको धारा ५७ को उपधारा (४), धारा २१४ को उपधारा (२), धारा २२१ को उपधारा (२) र धारा २२६ को उपधारा (१) अनुसार संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकारका र संविधानको धारा ५७ को उपधारा (५), धारा १०९, धारा १६२ को उपधारा (४), धारा १९७, धारा २१४ को उपधारा (२) धारा २२१ को उपधारा (२) र धारा २२६ को उपधारा (१) अनुसारको अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साभा अधिकारका विषयहरु उल्लेख भएको छ ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूची

क्र.स.	विषयहरु
१	गाउँ प्रहरी
२	सहकारी संस्था
३	एफ.एम संचालन

४	स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलन
५	स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन
६	स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख संचालन
७	स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरु
८	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा
९	आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई
१०	स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण सरसफाई तथा जैविक विविधता
११	स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक र सिंचाई
१२	गाउँसभा, गाउँसभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन
१३	स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन
१४	जग्गा धनी प्रमाणपूर्जा वितरण
१५	कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी
१६	जेष्ठ नागरिक, अपांगता भएको व्यक्ति, र अशक्तहरुको व्यवस्थापन
१७	बेरोजगारहरुको तथ्यांक संकलन
१८	कृषि प्रसारको संचालन, व्यवस्थापन र नियन्त्रण
१९	खानेपानी साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उर्जा
२०	विपद व्यवस्थापन
२१	जलाधार वन्य जन्तु खानी तथा खतिज पदार्थको संरक्षण
२२	भाषा संस्कृति र ललितकलाको विकास

नेपालको संविधानको अनुसूची ९ अनुसारको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साभा अधिकारको सूची

क्र.स.	विषयहरु
१	सहकारी
२	शिक्षा, खेलकुद र पत्रकारिता

३	स्वास्थ्य
४	कृषि
५	विद्युत, खानेपानी तथा सिंचाई जस्ता सुविधाहरु
६	सेवा शुल्क, दण्ड, जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क
७	बन जंगल, बन्धजन्तु, चराचुरुङ्गी, जलउपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता
८	खानी तथा खनिज, विपद् व्यवस्थापन
९	सामाजिक सुरक्षा, गरिबी निवारण
१०	व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह, तथ्याङ्क
११	पुरातत्व, प्राचिन स्मारक र संग्राहलय
१२	सुकुम्बासी व्यवस्थापन
१३	प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी
१४	सवारी साधन अनुमति

२.४ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहको संचालन र संवैधानिक अधिकार कार्यान्वयनको सम्बन्धमा व्यवस्था गरेको छ । ऐनको दफा ११ ले गाउँपालिकाको काम कर्तव्य र अधिकारको सम्बन्धमा निम्नानुसार व्यवस्था गरेको छ ।

गाउँपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार:

क. नगर प्रहरी

नगर प्रहरीको गठन, सञ्चालन, व्यवस्थापन, नियमन तथा गाउँ प्रहरी सम्बन्धी नीति, कानून र मापदण्डको निर्माण तथा कार्यान्वयन, तथा देहायका विषयका गाउँ प्रहरीको परिचालन गर्ने,

(क) नगरपालिकाको नीति, कानून, मापदण्ड तथा निर्णय कार्यान्वयन,

- (ख) गाउँपालिकाको सम्पत्तिको सुरक्षा र संरक्षण,
- (ग) स्थानीय स्तरमा हुने सभा समारोह, परम्परा तथा जात्रा चाडपर्वको सुरक्षा व्यवस्थापन,
- (घ) स्थानीय बजार तथा पार्किङ्ग स्थलको रेखदेख र व्यवस्थापन,
- (ङ) गाउँ सरसफाई सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन,
- (च) न्यायिक समितिले गरेका मिलापत्र तथा निर्णयको कार्यान्वयन,
- (छ) सार्वजनिक ऐलानी र पर्ति जग्गा, सार्वजनिक भवन, सम्पदा, तथा भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण र सुरक्षा,
- (ज) विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी खोजी, उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना,
- (झ) अनधिकृत विज्ञापन तथा होडिडबोर्ड नियन्त्रण,
- (ञ) छाडा पशु चौपायाको नियन्त्रण,
- (ट) अनधिकृत निर्माण तथा सार्वजनिक सम्पत्ति अतिक्रमण रोकथाम तथा नियन्त्रण,
- (ठ) कार्यपालिकाले तोकेको अन्य कार्य ।

ख. सहकारी संस्था

- (१) सहकारी संस्था सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्डको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) गाउँपालिकाको भौगोलिक क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने सहकारी संस्थाको दर्ता, अनुमति, खारेजी र विघटन,
- (३) सहकारी वचत तथा ऋण परिचालन सम्बन्धी स्थानीय मापदण्ड निर्धारण र नियमन,
- (४) सहकारी सम्बन्धी राष्ट्रिय, केन्द्रीय, विषयगत, प्रादेशिक र स्थानीय सङ्घ संस्थासँग समन्वय र सहकार्य,

- (५) सहकारी सम्बन्धी स्थानीय तथ्याङ्क व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसन्धान,
- (६) स्थानीय सहकारी संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि,
- (७) स्थानीय सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन, परिचालन र विकास।

ग. एफ.एम. सञ्चालन

- (१) एक सय वाटसम्मको एफ. एम. रेडियो सञ्चालन अनुमति, नवीकरण, नियमान र खारेजी,
- (२) प्रदेश कानूनको अधीनमा रही एफ.एम. सञ्चालन सम्बन्धी अन्य कार्य।

घ. स्थानीय कर, सेवा शुल्क तथा दस्तुर

- (१) सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), मनोरञ्जन कर सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवाको शुल्क निर्धारण, सङ्कलन र व्यवस्थापन,
- (३) ट्रेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपप्लायर 'याफ्टिङ्ग, मोटरबोट, केवुलकार सेवा लगायत अन्य जल तथा स्थल क्षेत्रमा सञ्चालन हुने नवीन पर्यटकीय सेवा तथा साहसिक खेलको शुल्क,
- (४) जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर निर्धारण तथा सङ्कलन,
- (५) स्थानीय राजस्वको आधार विस्तार तथा प्रवर्द्धन,
- (६) ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक वस्तुको बिक्री तथा निकासी शुल्क दस्तुर सङ्कलन,
- (७) प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने सिफारिस, दर्ता, अनुमति, नवीकरण आदिको शुल्क, दस्तुर निर्धारण र संकलन,
- (८) स्थानीय राजस्व प्रवर्द्धनका लागि प्रोत्साहन,

- (९) राजस्व सूचना तथा तथ्याङ्कको आदान प्रदान,
- (१०) सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही स्थानीय तहमा राजस्व चुहावट नियन्त्रण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन,
- (११) स्थानीय पूर्वाधार सेवा र उपयोगमा सेवा शुल्क दस्तुर सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन,
- (१२) मालपोत सङ्कलन,
- (१३) कर तथा सेवा शुल्क सम्बन्धी अन्य कार्य।

ड. स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन

- (१) स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, मापदण्ड, सेवा शर्त, योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) संविधानको धारा ३०२ को उपधारा (२) बमोजिम समायोजन भएका कर्मचारीको व्यवस्थापन, उपयोग र समन्वय,
- (३) सङ्गठन विकास, जनशक्ति व्यवस्थापन र वृत्ति विकास,
- (४) स्थानीय कानून बमोजिम सङ्गठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण गरी सङ्गठन संरचना तथा दरबन्दी निर्धारण,
- (५) स्थानीय सेवाको व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग, प्रवर्द्धन र नियमन,
- (६) जनशक्ति व्यवस्थापन तथा वृत्ति विकास,
- (७) स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य।

च. स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख सङ्कलन

- (१) स्थानीय तथ्याङ्क सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) आधारभूत तथ्याङ्क सङ्कलन र व्यवस्थापन,

- (३) जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद, बसाइँ सराइ दर्ता र पारिवारिक लगतको अभिलेख तथा पञ्जीकरण व्यवस्थापन,
- (४) सूचना तथा सञ्चार, प्रविधियुक्त आधारभूत तथ्याङ्कको सङ्कलन र व्यवस्थापन,
- (५) स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख सङ्कलन सम्बन्धी अन्य कार्य।

छ. स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना

- (१) विकास आयोजना तथा परियोजना सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन,
- (२) आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, वातावरणीय, प्रविधि र पूर्वाधारजन्य विकासका लागि आवश्यक आयोजना तथा परियोजनाहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,
- (३) आयोजनाको अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रभाव मूल्याङ्कन,
- (४) सम्भाव्य प्राकृतिक श्रोत तथा साधनको पहिचान तथा अभिलेख व्यवस्थापन,
- (५) सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही शहरी विकास, बस्ती विकास र भवन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, आयोजना पहिचान, अध्ययन, कार्यान्वयन र नियमन,
- (६) राष्ट्रिय भवन संहिता तथा मापदण्ड बमोजिम भवन निर्माण अनुमति, अनुगमन र नियमन,
- (७) सरकारी भवन, विद्यालय, सामुदायिक भवन, सभागृह र अन्य सार्वजनिक भवन तथा संरचनाको निर्माण र मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन र व्यवस्थापन,
- (८) सङ्घीय र प्रदेशस्तरीय आयोजना तथा परियोजनाको कार्यान्वयनमा समन्वय, सहजीकरण र सहयोग,
- (९) सुरक्षित बस्ती विकास सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन,

- (१०) सार्वजनिक निर्माण कार्यको लागि प्रचलित कानून बमोजिमको (घ) वर्गको इजाजतपत्रको जारी, नवीकरण तथा खारेजी,
- (११) पर्यटन क्षेत्रको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन सम्बन्धी आयोजनाहरूको पहिचान, कार्यान्वयन, व्यवस्थापन, अनुगमन तथा नियमन,
- (१२) नवीन पर्यटकिय सेवा तथा कार्यहरू सम्बन्धी आयोजनाहरूको पहिचान, कार्यान्वयन, व्यवस्थापन, अनुगमन तथा नियमन,
- (१३) विकास आयोजना तथा परियोजना सम्बन्धी अन्य कार्य।

ज. आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा

- (१) प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, खुला तथा वैकल्पिक निरन्तर सिकाई, सामुदायिक सिकाई र विशेष शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन,
- (२) सामुदायिक, संस्थागत, गुठी र सहकारी विद्यालय स्थापना, अनुमति, सञ्चालन, व्यवस्थापन, नियमन,
- (३) प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको योजना तर्जुमा, सञ्चालन, अनुमति, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन,
- (४) मातृभाषामा शिक्षा दिने विद्यालयको अनुमति, अनुगमन तथा नियमन,
- (५) गाभिएका वा बन्द गरिएका विद्यालयहरूको सम्पत्ति व्यवस्थापन,
- (६) गाउँ तथा गाउँ शिक्षा समिति गठन तथा व्यवस्थापन,
- (७) विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन तथा व्यवस्थापन,
- (८) विद्यालयको नामाकरण,
- (९) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व, सम्पत्तिको अभिलेख, संरक्षण र व्यवस्थापन,

- (१०) विद्यालयको गुणस्तर अभिवृद्धि तथा पाठ्यसामग्रीको वितरण,
- (११) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक तथा कर्मचारीको दरबन्दी मिलान,
- (१२) विद्यालयको नक्साङ्कन, अनुमति, स्वीकृति, समायोजन तथा नियमन,
- (१३) सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण, मर्मत सम्भार, सञ्चालन र व्यवस्थापन,
- (१४) आधारभूत तहको परीक्षा सञ्चालन, अनुगमन तथा व्यवस्थापन,
- (१५) विद्यार्थी सिकाई उपलब्धीको परीक्षण र व्यवस्थापन,
- (१६) निःशुल्क शिक्षा, विद्यार्थी प्रोत्साहन तथा छात्रवृत्तिको व्यवस्थापन,
- (१७) ट्यूसन, कोचिङ्ग जस्ता विद्यालय बाहिर हुने अध्यापन सेवाको अनुमति तथा नियमन,
- (१८) स्थानीयस्तरको शैक्षिक ज्ञान, सीप र प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र स्तरीकरण,
- (१९) स्थानीय पुस्तकालय र वाचनालयको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,
- (२०) माध्यमिक तहसम्मको शैक्षिक कार्यक्रमको समन्वय र नियमन,
- (२१) सामुदायिक विद्यालयलाई दिने अनुदान तथा सोको बजेट व्यवस्थापन, विद्यालयको आय व्ययको लेखा अनुशासन कायम, अनुगमन र नियमन,
- (२२) शिक्षण सिकाई, शिक्षक र कर्मचारीको तालिम, क्षमता विकास,
- (२३) अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलापको सञ्चालन ।

भ. आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई

- (१) आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई तथा पोषण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन,
- (२) आधारभूत स्वास्थ्य, प्रजनन स्वास्थ्य र पोषण सेवाको सञ्चालन र प्रवर्द्धन,

- (३) अस्पताल र अन्य स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना तथा सञ्चालन,
- (४) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार विकास तथा व्यवस्थापन,
- (५) स्वच्छ खानेपानी तथा खाद्य पदार्थको गुणस्तर र वायु तथा ध्वनिको प्रदूषण नियन्त्रण र नियमन,
- (६) सरसफाई सचेतनाको अभिवृद्धि र स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैलाको व्यवस्थापन,
- (७) स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैला सङ्कलन, पुनःउपयोग, प्रशोधन, विसर्जन र सो को सेवा शुल्क निर्धारण र नियमन,
- (८) रक्त सञ्चार सेवाको सञ्चालन तथा स्थानीय र शहरी स्वास्थ्य सेवा,
- (९) औषधि पसल सञ्चालन, अनुमति, अनुगमन र नियमन,
- (१०) सरसफाई तथा स्वास्थ्य क्षेत्रबाट निस्कासित फोहोरमैला व्यवस्थापनमा निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रसँग समन्वय, सहकार्य र साभेदारी,
- (११) परिवार नियोजन तथा मातृशिशु कल्याण सम्बन्धी सेवा सञ्चालन, अनुमति, अनुगमन तथा नियमन,
- (१२) महिला तथा बालबालिकाको कुपोषण न्यूनीकरण, रोकथाम, नियन्त्रण र व्यवस्थापन ।

ब. स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता

- (१) स्थानीय व्यापार, वस्तुको माग, आपूर्ति तथा अनुगमन, उपभोक्ता अधिकार तथा हित सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) बजार तथा हाट बजार व्यवस्थापन,
- (३) स्थानीय वस्तुहरूको उत्पादन, आपूर्ति तथा निकासी प्रक्षेपण, मूल्य निर्धारण र अनुगमन,
- (४) स्थानीय व्यापार र वाणिज्य सम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण,

- (५) स्थानीय वस्तु र सेवा व्यापारको मूल्य तथा गुणस्तरको अनुगमन र नियमन,
- (६) स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी, अनुगमन र नियमन,
- (७) स्थानीय व्यापारको तथ्याङ्क प्रणाली र अध्ययन अनुसन्धान,
- (८) निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य,
- (९) स्थानीय व्यापार प्रवर्द्धन, सहजीकरण र नियमन,
- (१०) स्थानीय बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र अभिलेखाङ्कन,
- (११) उपभोक्ता सचेतना अभिवृद्धि, लक्षित उपभोक्ताको लगत व्यवस्थापन र स्थानीय वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर परीक्षण,
- (१२) वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा तथा त्यसको कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,
- (१३) स्थानीयस्तरमा वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण,
- (१४) स्थानीयस्तरमा जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्ने किसिमका उपभोग्य वस्तुको बेचबिखन र उपभोग तथा वातावरणीय प्रदूषण र हानिकारक पदार्थहरूको नियन्त्रण, अनुगमन तथा नियमन,
- (१५) स्थानीयस्तरमा सरसफाई तथा फोहरमैला व्यवस्थापन,
- (१६) स्थानीयस्तरमा नयून कार्बनमूखी तथा वातावरणमैत्री विकास अवलम्बन,
- (१७) स्थानीयस्तरमा हरित क्षेत्रको संरक्षण र प्रवर्द्धन,
- (१८) स्थानीयस्तरमा वातावरण संरक्षण क्षेत्र निर्धारण र व्यवस्थापन,
- (१९) स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता सम्बन्धी कार्य।

ट. स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक र सिँचाई

- (१) स्थानीय, ग्रामीण तथा कृषि सडक र सिँचाई सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,
- (२) स्थानीय, ग्रामीण तथा कृषि सडक, भोलुङ्गे पुल, पुलेसा, सिँचाई र तटबन्धन सम्बन्धी गुरुयोजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, मर्मत, सम्भार र नियमन,
- (३) स्थानीयस्तरका सिँचाई प्रणालीको निर्माण, सञ्चालन, रेखदेख, मर्मत सम्भार, स्तरोन्नति, अनुगमन र नियमन,
- (४) यातायात सुरक्षाको व्यवस्थापन र नियमन,
- (५) स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक सम्बन्धी अन्य कार्या

ठ. गाउँ सभा, गाउँ सभा, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन

- (१) गाउँसभा वा गाउँसभा सम्बन्धी नीति, कानून र कायविधि,
- (२) स्थानीयस्तरका विषय क्षेत्रगत नीति तथा रणनीति, आवधिक तथा वार्षिक योजना, कार्यक्रम र बजेट स्वीकृति,
- (३) सभाका समितिहरूको गठन र सञ्चालन ,
- (४) स्थानीय तहबीच साभा सरोकार तथा साभेदारीका विषयमा संयुक्त समिति गठन,
- (५) कार्यपालिका तथा न्यायिक समितिबाट सभामा प्रस्तुत प्रतिवेदनमाथि छलफल तथा सो सम्बन्धमा आवश्यक निर्देशन,
- (६) विकास योजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा सुशासनको लागि कार्यपालिकालाई निर्देशन,
- (७) गाउँपालिका तथा गाउँपालिकालाई आर्थिक व्ययभार पर्ने विषयको नियमन,
- (८) स्थानीय मेलपिलाप र मध्यस्थता,
- (९) गाउँ सभा, गाउँ सभा, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्या

ड. स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन

- (१) स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,
- (२) जनसाङ्ख्यिक, प्राकृतिक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, भौतिक पूर्वाधार, रोजगारीको अवस्था, कूल ग्राहस्थ्य उत्पादन, प्रतिव्यक्ति आय, मानव विकास तथा लैङ्गिक सशक्तीकरण सूचकाङ्क, राजश्व तथा आयव्यय समेतको तथ्याङ्क सङ्कलन र प्रशोधन गरी नवीनतम प्रविधियुक्त र राष्ट्रिय तथा स्थानीय सूचना प्रणालीमा आवद्धता र पार्श्व चित्र तथा श्रोत नक्साको अद्यावधिक अभिलेखन ,
- (३) सूचना तथा अभिलेख केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन,
- (४) सार्वजनिक सम्पत्ति, सामुदायिक सम्पत्ति, भवन, सडक, पसल, व्यावसायको विवरण सहितको अद्यावधिक अभिलेख ,
- (५) आफ्नो क्षेत्रभित्र सम्पन्न भएका तथा चालु योजनाको विवरण र त्यस्तो योजनाको सम्पत्तिको अद्यावधिक अभिलेखन ,
- (६) स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापनमा नवीनतम सूचना प्रविधिको उपयोग,
- (७) स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य ।

ढ. जग्गा धनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण

- (१) स्थानीय जग्गाको नाप नक्सा, कित्ताकाट, हालसाविक, रजिष्ट्रेशन नामसारी तथा दाखिल खारेज ,
- (२) जग्गा धनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण तथा लगत व्यवस्थापन,
- (३) भूमिको वर्गीकरण अनुसारको लगत,
- (४) सार्वजनिक प्रयोजनका लागि जग्गा प्राप्ति, मुआब्जा निर्धारण तथा वितरणमा समन्वय र सहजीकरण,
- (५) नापी नक्सा तथा जग्गाको स्वामित्व निर्धारण कार्यमा समन्वय र सहजीकरण,
- (६) जग्गा धनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण सम्बन्धी अन्य कार्य।

ण. कृषि तथा पशुपालन कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी

- (१) कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन र पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,
- (२) कृषि तथा पशुपन्छी बजार सूचना, बजार तथा हाटबजारको पूर्वाधार निर्माण, साना सिँचाई निर्माण, तालिम, प्रविधि प्रसार, प्राविधिक टेवा, कृषि सामग्री आपूर्ति र कृषक क्षमता विकास कार्यक्रमको सञ्चालन, अनुगमन र नियमन,
- (३) कृषि तथा पशुपन्छीजन्य प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोगको नियन्त्रण,
- (४) पशुपन्छी चिकित्सा सेवाको व्यवस्थापन,
- (५) कृषि वातावरण संरक्षण तथा जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन,
- (६) पशुनश्ल सुधार पद्धतिको विकास र व्यवस्थापन,
- (७) उच्च मूल्ययुक्त कृषिजन्य वस्तुको प्रवर्द्धन, विकास तथा बजारीकरण,
- (८) स्थानीय चरन तथा खर्क विकास र व्यवस्थापन,
- (९) पशु आहारको गुणस्तर नियमन,
- (१०) स्थानीयस्तरमा पशुपन्छी सम्बन्धी तथ्याङ्कको व्यवस्थापन र सूचना प्रणाली,
- (११) पशु बधशाला र शीत भण्डारणको व्यवस्थापन र नियमन,
- (१२) पशुपन्छी सम्बन्धी बीमा र कर्जा सहजीकरण,
- (१३) पशुपालन तथा पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी अन्य कार्य ।

त. जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र असक्तहरूको व्यवस्थापन

- (१) सङ्घ र प्रदेश कानूनको अधीनमा रही सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको कार्यान्वयन, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,
- (२) जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा असहायको लगत अद्यावधिक, परिचयपत्र वितरण, सामाजिक सुरक्षा तथा सुविधाको व्यवस्थापन तथा वितरण,

- (३) जेष्ठ नागरिक क्लव, दिवा सेवा केन्द्र, भेटघाट स्थल, आश्रय केन्द्रको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,
- (४) सङ्घ तथा प्रदेशसँगको समन्वयमा अपाङ्गता पुनर्स्थापना केन्द्र, ज्येष्ठ नागरिक केन्द्र तथा असक्त स्याहार केन्द्रको सञ्चालन र व्यवस्थापन,
- (५) सडक बालबालिका, अनाथ, असहाय, अशक्त र मानसिक असन्तुलन भएका व्यक्तिहरूको पुनर्स्थापना केन्द्रको सञ्चालन, व्यवस्थापन, अनुगमन र नियमन,
- (६) जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र असक्तहरूको व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य।

थ. बेरोजगारको तथ्याङ्क सङ्कलन

- (१) रोजगार तथा बेरोजगार श्रमशक्तिको तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र सूचना प्रणालीको स्थापना,
- (२) स्थानीय स्तरमा रहेका स्वदेशी तथा विदेशी श्रमिकको लगत सङ्कलन तथा सूचना व्यवस्थापन,
- (३) विभिन्न क्षेत्र तथा विषयका दक्ष जनशक्तिको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा व्यवस्थापन,
- (४) सुरक्षित वैदेशिक रोजगारी र वैदेशिक रोजगारीमा रहेको श्रमशक्तिको सूचना तथा तथ्याङ्कको सङ्कलन तथा व्यवस्थापन,
- (५) रोजगार सूचना केन्द्रको व्यवस्थापन तथा सञ्चालन,
- (६) वैदेशिक रोजगारीमा जाने श्रमशक्तिको लागि वित्तीय साक्षरता र सीपमूलक तालीमको सञ्चालन,
- (७) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिहरूको सामाजिक पुनःएकीकरण,
- (८) वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त ज्ञान, सीप र उद्यमशीलताको उपयोग,
- (९) बेरोजगारको तथ्याङ्क सङ्कलन सम्बन्धी अन्य कार्य।

द. कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण

- (१) कृषि प्रसार सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन
- (२) कृषि प्रसार तथा जनशक्तिको प्रक्षेपण, व्यवस्थापन र परिचालन,
- (३) कृषकहरूको क्षमता अभिवृद्धि, प्राविधिक सेवा, टेवा, सीप विकास र सशक्तीकरण,
- (४) कृषि बीउविजन, नश्ल, मलखाद र रसायन तथा औषधिहरूको आपूर्ति, उपयोग र नियमन,
- (५) कृषक समूह, कृषि सहकारी र कृषि सम्बन्धी स्थानीय सङ्घ संस्थाहरूको समन्वय, व्यवस्थापन र नियमन,
- (६) स्थानीयस्तरमा कृषि सम्बन्धी प्रविधिको संरक्षण र हस्तान्तरण,
- (७) कृषि सम्बन्धी सूचनाको प्रचारप्रसार,
- (८) स्थानीयस्तरका स्रोत केन्द्रहरूको विकास र व्यवस्थापन,
- (९) प्राङ्गारिक खेती तथा मलको प्रवर्द्धन र प्रचार प्रसार,
- (१०) कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण सम्बन्धी अन्य कार्य ।

ध. खानेपानी, साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उर्जा

- (१) स्थानीय खानेपानी सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) खानेपानी महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवा व्यवस्थापन,
- (३) एक मेगावाटसम्मका जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी स्थानीयस्तरको नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,
- (४) स्थानीय तहमा वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन नियमन,
- (५) स्थानीय विद्युत वितरण प्रणाली र सेवाको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियमन,

(६) स्थानीय तहमा वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी प्रविधि विकास र हस्तान्तरण, क्षमता अभिवृद्धि र प्रवर्द्धन,

(७) खानेपानी, साना जलविद्युत आयोजना तथा वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धी अन्य कार्य।

न. विपद् व्यवस्थापन

(१) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,

(२) स्थानीयस्तरमा विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना, पूर्व सूचना प्रणाली, खोज तथा उद्धार, राहत सामग्रीको पूर्व भण्डारण, वितरण र समन्वय,

(३) स्थानीय तटबन्ध, नदी र पहिरोको नियन्त्रण तथा नदीको व्यवस्थापन र नियमन,

(४) विपद् जोखिम क्षेत्रको नक्साङ्कन तथा बस्तीहरूको पहिचान र स्थानान्तरण,

(५) विपद् व्यवस्थापनमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय समुदाय, सङ्घ संस्था तथा निजी क्षेत्रसँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य,

(६) विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत साधनको परिचालन,

(७) विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी स्थानीयस्तरका आयोजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,

(८) विपद् पश्चात स्थानीयस्तरको पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माण,

(९) स्थानीयस्तरको विपद् सम्बन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसन्धान,

(१०) स्थानीय आपतकालीन कार्य सञ्चालन प्रणाली,

(११) समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमको सञ्चालन,

(१२) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य ।

प. जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण

- (१) जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजनाको कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) पानी मुहानको संरक्षण,
- (३) सामुदायिक भू(संरक्षण र सो मा आधारित आय आर्जन कार्यक्रम,
- (४) भू(संरक्षण र जलाधार व्यवस्थापनजन्य सामुदायिक अनुकूलन,
- (५) खानी तथा खनिज पदार्थ सम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन,
- (६) बहुमूल्य धातु, पत्थर तथा खनिज पदार्थको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा सहयोग,
- (७) ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो तथा स्लेट जस्ता वस्तुको सर्वेक्षण, उत्खनन तथा उपयोगको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी र व्यवस्थापन,
- (८) भौगर्भिक नक्सा प्रकाशन।

फ. भाषा, संस्कृति र ललित कलाको संरक्षण र विकास

- (१) भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास सम्बन्धी स्थानीयस्तरको नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,
- (२) पुरातत्त्व, प्राचीन स्मारक तथा सङ्ग्रहालयको संरक्षण, सम्भार, प्रवर्द्धन र विकास,
- (३) परम्परागत जात्रा तथा पर्वको सञ्चालन र व्यवस्थापन,
- (४) भाषा, संस्कृति र ललित कलाको संरक्षण र विकास सम्बन्धी अन्य कार्य,
- (५) प्रचलित कानून विरुद्धका कुरिती तथा कुसंस्कार विरुद्ध सामाजिक परिचालन कार्य ।

२.५ सङ्घ तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही गाउँपालिका तथा गाउँपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार,

क. खेलकुद र पत्रपत्रिका

- (१) स्थानीयस्तरका खेलकुदको संरचनाको पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन तथा विकास,

- (२) स्थानीयस्तरका खेलकुद प्रशासन तथा सङ्घ संस्थाको नियमन र समन्वय,
- (३) खेलकुदको विकास र प्रवर्द्धन,
- (४) खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना र सहभागीता,
- (५) खेलकुद सम्बन्धी पूर्वाधारको विकास,
- (६) स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता, अभिलेख तथा नियमन।

ख. स्वास्थ्य

- (१) सङ्घीय तथा प्रदेश स्तरीय लक्ष्य र मापदण्ड बमोजिम स्थानीयस्तरको स्वास्थ्य सम्बन्धी लक्ष्य र गुणस्तर निर्धारण,
- (२) जनरल अस्पताल, नर्सिङ होम, निदान केन्द्र तथा अन्य स्वास्थ्य संस्था र क्लिनिक दर्ता, सञ्चालन अनुमति र नियमन,
- (३) स्थानीयस्तरमा औषधिजन्य वनस्पति, जडीबुटी र अन्य औषधिजन्य वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन र वितरण,
- (४) स्वास्थ्य बीमा लगायतका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थापन,
- (५) स्थानीयस्तरमा औषधि तथा अन्य मेडिकल उत्पादनहरूको न्यूनतम मूल्य निर्धारण र नियमन,
- (६) स्थानीयस्तरमा औषधिको उचित प्रयोग र सूक्ष्मजीव निरोधक प्रतिरोध न्यूनीकरण,
- (७) स्थानीयस्तरमा औषधि र स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण,
- (८) स्थानीयस्तरमा स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्थापन,
- (९) स्थानीयस्तरमा जनस्वास्थ्य गाउँानी (पब्लिक हेल्थ सर्भेलेन्स),
- (१०) स्थानीयस्तरको प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुर्नस्थानात्मक र प्यालिएटिभ स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन,

- (११) स्वस्थ जीवनशैली, पोषण, शारीरिक व्यायाम, योग अभ्यास, स्वास्थ्य वृत्तको पालना, पञ्चकर्म लगायतका जनस्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धन,
- (१२) जुनोतिक र कीटजन्य रोगको नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन,
- (१३) सुर्ति, मदिरा र लागू पदार्थजन्य वस्तुको प्रयोग नियन्त्रण तथा सचेतना अभिवृद्धि,
- (१४) आयुर्वेदिक, युनानी, आम्ची, होमियोप्याथिक, प्राकृतिक चिकित्सा लगायतका परम्परागत स्वास्थ्य उपचार सेवाको व्यवस्थापन,
- (१५) जनस्वास्थ्य, आपत्कालीन स्वास्थ्य तथा महामारीको नियन्त्रण योजना र कार्यान्वयन,
- (१६) रोगको नियन्त्रण तथा रोकथाम,
- (१७) आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह तथा स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन।

ग. विद्युत, खानेपानी तथा सिंचाइ जस्ता सेवाहरू

- (१) विद्युत वितरण प्रणाली र सेवाको व्यवस्थापन
- (२) खानेपानी महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवाको व्यवस्थापन,
- (३) स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिञ्चाई प्रणालीको सञ्चालन तथा मर्मत सम्भार, सेवा शुल्क निर्धारण र सङ्कलन सम्बन्धी व्यवस्थापन।

घ. सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क

- (१) स्थानीय सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क, रोयल्टी सङ्कलन, समन्वय र नियमन,
- (३) खनिज पदार्थको उत्खनन र सो सम्बन्धी रोयल्टी सङ्कलन,
- (४) सामुदायिक वनको सञ्चालन र व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी सङ्कलन,
- (५) पानीघट्ट, कूलो, पैनी जस्ता सेवा सञ्चालनबाट प्राप्त रोयल्टी सङ्कलन ।

ड. वन, जङ्गल, वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता

- (१) वन, जङ्गल, वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,
- (२) स्थानीयस्तरमा सामुदायिक, ग्रामीण तथा शहरी, धार्मिक, कबुलियती र साभेदारी वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन, उपयोग, अनुगमन र नियमन तथा वन उपभोक्ता समूहको व्यवस्थापन,
- (३) मध्यवर्ती क्षेत्रको सामुदायिक, धार्मिक र कबुलियती वनको व्यवस्थापन,
- (४) स्थानीयस्तरमा नदी किनार, नदी उकास, नहर किनार तथा सडक किनारमा वृक्षारोपण व्यवस्थापन,
- (५) स्थानीयस्तरमा निजी वनको प्रबर्द्धन, अनुगमन र नियमन,
- (६) स्थानीयस्तरमा सार्वजनिक खाली जग्गा, पाखा वा क्षेत्रमा वृक्षारोपण, सम्भार, उपयोग र व्यवस्थापन,
- (७) स्थानीयस्तरमा जडीबुटी तथा अन्य गैरकाष्ठ वन पैदावार सम्बन्धी, सर्भेक्षण, उत्पादन, सङ्कलन, प्रबर्द्धन, प्रशोधन, र बजार व्यवस्थापन,
- (८) वनबीउ बगैँचा स्थापना, व्यवस्थापन र प्रबर्द्धन,
- (९) नर्सरी स्थापना, बिरुवा उत्पादन, वितरण, रोपण र प्रबर्द्धन,
- (१०) वन्यजन्तु र चराचुरुङ्गीको संरक्षण, व्यवसायिक पालन, उपयोग र अनुगमन,
- (११) मानव तथा वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व व्यवस्थापन,
- (१२) स्थानीय प्राणी उद्यान (चिडियाखाना) को स्थापना र सञ्चालन,
- (१३) स्थानीय वन्यजन्तु पर्यटन र आयआर्जन,
- (१४) स्थानीयस्तरमा आखेटोपहारको व्यवस्थापन,

- (१५) स्थानीयस्तरमा वन, वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीको अभिलेखाङ्कन र अध्ययन अनुसन्धान,
- (१६) विश्वसम्पदा सूचीमा परेका स्मारक र पुरातात्त्विक महत्त्वका वन, सीमसार क्षेत्र, तटवर्ती क्षेत्रका जग्गा सम्बन्धी लगत,
- (१७) मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रण,
- (१८) स्थानीयस्तरको जोखिम न्यूनीकरण,
- (१९) जैविक विविधताको अभिलेखाङ्कन,
- (२०) स्थानीयस्तरमा हरियाली प्रवर्द्धन,
- (२१) स्थानीय साना जल उपयोग सम्बन्धी क्षेत्रगत अयोजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र अनुगमन,
- (२२) रैथाने प्रजातिको संरक्षण र प्रवर्द्धन,
- (२३) स्थानीयस्तरमा वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण,
- (२४) स्थानीयस्तरमा प्रदूषण नियन्त्रण र हानिकारक पदार्थहरूको नियमन तथा व्यवस्थापन,
- (२५) स्थानीयस्तरमा न्यून कार्वनमुखी तथा वातावरणमैत्री विकास अवलम्बन,
- (२६) स्थानीयस्तरमा वातावरण संरक्षण क्षेत्र निर्धारण र व्यवस्थापन।

च. सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण

- (१) सामाजिक सुरक्षा तथा गरिबी निवारण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, नियमन र अध्ययन अनुसन्धान,
- (२) लक्षित समूह सम्बन्धी स्थानीय योजना, कार्यक्रम, स्रोत परिचालन र व्यवस्थापन,
- (३) सामाजिक सुरक्षाको कार्यान्वयनको लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय सङ्घ संस्थासँग सम्पर्क, समन्वय र सहकार्य,

- (४) सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी स्थानीय तथ्याङ्क र सूचना व्यवस्थापन,
- (५) गरिब घरपरिवार पहिचान सम्बन्धी स्थानीय सर्वेक्षण, सूचना व्यवस्थापन र नियमन,
- (६) स्थानीय सामाजिक सुरक्षा योजना र व्यवस्थापन।

छ. व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह र तथ्याङ्क

- (१) व्यक्तिगत घटना (जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाइ(सराइ, सम्बन्ध विच्छेद र धर्मपुत्र र धर्मपुत्री) को दर्ता,
- (२) व्यक्तिगत घटनाको स्थानीय तथ्याङ्क सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
- (३) व्यक्तिगत घटनाको अभिलेख व्यवस्थापन र प्रतिवेदन।

ज. स्थानीयस्तरमा पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र सङ्ग्रहालय संरक्षण, सम्बर्द्धन र पुनःनिर्माण

झ. सुकुम्बासी व्यवस्थापन

- (१) सुकुम्बासीको पहिचान र अभिलेख व्यवस्थापन,
- (२) सुकुम्बासी सम्बन्धी जीविकोपार्जन र बसोबास व्यवस्थापन ।

ञ. प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी

- (१) प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा नियमन,
- (२) प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको सङ्कलन तथा बाँडफाँडा

ट. सवारी साधन अनुमति

- (१) यातायात व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
- (२) स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रूट निर्धारण, अनुमति, नवीकरण, खारेजी, सेवाको गुणस्तर, भाडा दर निर्धारण र नियमन,

- (३) वातावरणमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम संवेद्य, अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री यातायात प्रणालीको स्थानीय तहमा प्रवर्द्धन।

ठ. संघ, संस्था दर्ता तथा नवीकरण

- (१) संघ, संस्था परिचालन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
(२) स्थानीय स्तरका संघ, संस्थाको दर्ता तथा नवीकरण।

२.६ गाउँपालिकाको अतिरिक्त काम, कर्तव्य र अधिकार

क. भूमि व्यवस्थापन

- (१) सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही स्थानीयस्तरको भू(उपयोग नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन,
(२) सङ्घीय तथा प्रदेशको मापदण्डको अधीनमा रही व्यवस्थित बस्ती विकासका कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन, एकीकृत बस्ती विकासका लागि जग्गाको एकीकरण तथा जग्गा विकास र व्यवस्थापन,
(३) स्थानीय स्तरमा अव्यवस्थित बसोबास व्यवस्थापन।

ख. सञ्चार सेवा

- (१) सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही स्थानीय क्षेत्रभिन्न इन्टरनेट सेवा, टेलिसेन्टर, केबुल तथा तारविहीन टेलिभिजन प्रसारणको अनुमति, नवीकरण र नियमन,
(२) स्थानीय क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने।

ग. यातायात सेवा

- (१) स्थानीय बस, टूली बस, ट्राम जस्ता मध्यम क्षमताका मास ट्रान्जिट प्रणालीको नीति, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,

- (२) राष्ट्रिय रेल पूर्वाधारको उपयोग तथा महागाडीय क्षेत्रभित्र शहरी रेल सेवाको सञ्चालन, व्यवस्थापन, मर्मत सम्भार, समन्वय, साभेदारी र सहकार्य ।

घ. लघु, घरेलु र साना उद्योग

- (१) लघु, घरेलु र साना उद्योगको दर्ता नवीकरण, खारेजी, नियमन, विकास प्रवर्द्धन र व्यवस्थापन,
(२) उच्चमशिलताको विकास र प्रवर्द्धन

२.७ वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

क. वडाभित्रका योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन ,

- (१) सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रणाली अनुसार बस्ती वा टोलस्तरबाट योजना तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्बन गरी बस्ती तथा टोलस्तरीय योजनाको माग सङ्कलन, प्राथमिकीकरण तथा छनौट गर्ने,
(२) टोल विकास संस्थाको गठन र परिचालन तथा वडाभित्र सञ्चालन हुने योजनाहरूका लागि उपभोक्ता समितिको गठन तथा सोको अनुगमन गर्ने,
(३) वडाभित्रका योजना तथा भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण, मर्मत सम्भार, रेखदेख तथा व्यवस्थापन गर्ने,

ख. तथ्याङ्क अद्यावधिक तथा संरक्षण

- (१) निजी घर तथा घर परिवारको लगत राख्ने,
(२) ऐतिहासिक, पुरातात्त्विक, सांस्कृतिक तथा धार्मिक महत्त्वका सम्पदा, प्राचीन स्मारक, सार्वजनिक तथा सामुदायिक भवन, सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ती जग्गाको लगत राख्ने तथा संरक्षण गर्ने,
(३) खुला क्षेत्र, चोक, घाट, पाटी, पौवा, सत्तल, धर्मशाला, धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थल, डाँडापाखा, चरनक्षेत्र, पानीको मूल, पोखरी, तलाउ, इनार, कुवा, धारा, हुँगेधारा,

गुठीघर, बाटो, सडक, पुल पुलेसा, कुलो नहर, पानी घट्ट, मिलको तथ्याङ्क सङ्कलन गरी अद्यावधिक लगत राख्ने, संरक्षण गर्ने र खण्डीकृत तथ्याङ्क र सूचना सहितको वडाको पार्श्वचित्र तयार तथा अद्यावधिक गर्ने,

ग. विकास कार्य

- (१) बाल उद्यानको व्यवस्था गर्ने,
- (२) अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम, शिशु स्याहार तथा प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने,
- (३) पुस्तकालय, वाचनालय, सामुदायिक सिकाई केन्द्र, बालक्लव तथा बालसञ्जालको सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने,
- (४) वडा तहको स्वास्थ्य संस्था तथा सेवाको व्यवस्थापन गर्ने,
- (५) खोप सेवा कार्यक्रमको सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा समन्वय गर्ने,
- (६) पोषण कार्यक्रमको सञ्चालन तथा समन्वय गर्ने,
- (७) वडा तहमा स्वास्थ्य जनचेतना विकास तथा स्वास्थ्य सूचना कार्यक्रमको सञ्चालन गर्ने,
- (८) शहरी तथा ग्रामीण स्वास्थ्य क्लिनिकको सञ्चालन गर्ने, गराउने,
- (९) सार्वजनिक शौचालय, स्नान गृह तथा प्रतिकालयको निर्माण र व्यवस्थापन गर्ने, गराउने,
- (१०) वडास्तरीय सामुदायिक धाराको प्रबन्ध, कुवा, इनार तथा पोखरीको निर्माण, संरक्षण र गुणस्तर नियमन गर्ने,
- (११) घरबाट निकास हुने फोहरमैलाको सङ्कलन र व्यवस्थापन, चोक तथा गल्लीहरूको सरसफाई, ढल निकास, मरेका जनावरको व्यवस्थापन, सतही पानीको निकास तथा पानीको स्रोत संरक्षण गर्ने, गराउने,

- (१२) कृषि तथा फलफूल नर्सरीको स्थापना, समन्वय र प्रवर्द्धन तथा वडास्तरीय अगुवा कृषक तालिमको अभिमुखीकरण गर्ने,
- (१३) कृषि बीउ विजन, मल तथा औषधीको माग सङ्कलन गर्ने,
- (१४) कृषिमा लाग्ने रोगहरूको विवरण सङ्कलन गर्ने,
- (१५) पशुपंछी विकास तथा छाडा चौपायाको व्यवस्थापन,
- (१६) वडाभित्रको चरन क्षेत्र संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- (१७) स्थानीय समुदायका चाडपर्व, भाषा संस्कृतिको विकासको लागि कला, नाटक, जनचेतनामूलक तथा सांस्कृतिक कार्यक्रम गर्ने गराउने,
- (१८) स्थानीय मौलिकता भल्किने सांस्कृतिक रीतिरीवाजलाई संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने,
- (१९) वडाभित्र खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्ने,
- (२०) अन्तर विद्यालय तथा क्लव मार्फत खेलकुद कार्यक्रमको सञ्चालन गर्ने गराउने,
- (२१) वडा क्षेत्रभित्रको वाटोघाटो चालु अवस्थामा राख्ने तथा राख्न सहयोग गर्ने,
- (२२) वडाभित्रका सडक अधिकारक्षेत्रमा अवरोध र अतिक्रमण गर्न नदिने,
- (२३) बाटोघाटोमा बाढी, पहिरो, हुरी तथा प्राकृतिक प्रकोपबाट उत्पन्न अवरोध पन्छाउने,
- (२४) घरेलु उद्योगको लगत सङ्कलन तथा सम्भाव्यता पहिचान गर्ने,
- (२५) वडाभित्र घरेलु उद्योगको प्रवर्द्धन गर्ने,
- (२६) प्रचलित कानून बमोजिम व्यक्तिगत घटना दर्ता, अद्यावधिक तथा सो को अभिलेख सङ्कलन तथा संरक्षण गर्ने,
- (२७) व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (२८) सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण तथा अभिलेख अद्यावधिक गर्ने,

- (२९) वडालाई बालमैत्री बनाउने,
- (३०) वडाभित्र आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने,
- (३१) विभिन्न समुदायका बीच सामाजिक सदभाव र सौहार्दता कायम गर्ने,
- (३२) बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने,
- (३३) प्रचलित कानूनको अधीनमा रही मालपोत तथा भूमि कर, व्यवसाय कर, वहाल कर, विज्ञापन कर, सःशुल्क पार्किङ्ग, नयाँ व्यवसाय दर्ता, सिफारिस दस्तुर, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन करको लेखाजोखा र सङ्कलन गरी सम्बन्धित गाउँपालिका वा गाउँपालिकामा प्रतिवेदन सहित रकम बुझाउने,
- (३४) असक्त विरामी भएको बेवारिस वा असहाय व्यक्तिलाई नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा पुर्याई औषधोपचार गराउने,
- (३५) असहाय वा बेवारिस व्यक्तिको मृत्यु भएमा निजको दाह संस्कारको व्यवस्था मिलाउने,
- (३६) सडक बालबालिकाको उद्धार र पुनर्स्थापनाको लागि लगत सङ्कलन गर्ने,
- (३७) वडाभित्रको सामुदायिक वन, वनजन्य सम्पदा र जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने,
- (३८) वडा, टोल, बस्तीस्तरमा हरियाली क्षेत्र विस्तार गर्ने गराउने,
- (३९) वडालाई वातावरणमैत्री बनाउने,
- (४०) प्राङ्गारिक कृषि, सुरक्षित मातृत्व, विद्यार्थी भर्ना, पूर्ण खोप, खुला दिशामुक्त सरसफाई, वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री शासनजस्ता प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरू गर्ने, गराउने,

(४१) वडाभिन्न घरबास पर्यटन (होम स्टे) कार्यक्रम प्रबर्द्धन गर्ने ।

घ. नियमन कार्य

- (१) वडाभिन्न सञ्चालित विकास योजना, आयोजना तथा संलग्न उपभोक्ता समितिहरूका कार्यको अनुगमन तथा नियमन गर्ने,
- (२) सिकर्मी, डकर्मीलाई भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण सम्बन्धी तालिम दिने,
- (३) खाद्यान्न, माछा, मासु, तरकारी, फलफूल, पेय पदार्थ तथा उपभोग्य सामग्रीको गुणस्तर र मूल्यसूची अनुगमन गरी उपभोक्ता हित संरक्षण गर्ने,
- (४) वडाभिन्नका उद्योग धन्दा र व्यवसायको प्रबर्द्धन गरी लगत राख्ने,
- (५) हाट बजारको व्यवस्थापन गर्ने, गराउने,
- (६) विद्युत चुहावट तथा चोरी नियन्त्रणमा सहयोग गर्ने ।

ड. सिफारिस तथा प्रमाणित गर्ने

- (१) नाता प्रमाणित गर्ने,
- (२) नागरिकता तथा नागरिकताको प्रतिलिपि लिनका लागि सिफारिस गर्ने,
- (३) बहाल करको लेखाजोखा सिफारिस गर्ने,
- (४) बन्द घर तथा कोठा खोल्न रोहबरमा बस्ने,
- (५) मोही लगत कट्टाको सिफारिस गर्ने,
- (६) घर जग्गा करको लेखाजोखा सिफारिस गर्ने,
- (७) जन्म मिति प्रमाणित गर्ने,
- (८) व्यापार व्यवसाय बन्द भएको, सञ्चालन नभएको वा व्यापार व्यवसाय हुँदै नभएको सिफारिस गर्ने,
- (९) विवाह प्रमाणित तथा अविवाहित प्रमाणित गर्ने,

- (१०) निःशुल्क वा सशुल्क स्वास्थ्य उपचारको सिफारिस गर्ने,
- (११) वडाबाट जारी हुने सिफारिस तथा अन्य कागजलाई अङ्ग्रेजी भाषामा समेत सिफारिस तथा प्रमाणित गर्ने,
- (१२) घर पाताल प्रमाणित गर्ने,
- (१३) व्यक्तिगत विवरण प्रमाणित गर्ने,
- (१४) जग्गा धनी दर्ता प्रमाण पुर्जामा घर कायम गर्ने सिफारिस गर्ने,
- (१५) कुनै व्यक्तिको नाम, थर, जन्म मिति तथा बतन फरक(फरक भएको भए सो व्यक्ति एकै हो भन्ने सिफारिस गर्ने,
- (१६) नाम, थर,जन्म मिति संशोधनको सिफारिस गर्ने,
- (१७) जग्गा धनी दर्ता प्रमाण पुर्जा हराएको सिफारिस गर्ने,
- (१८) कित्ताकाट गर्न सिफारिस गर्ने,
- (१९) संरक्षक प्रमाणित गर्ने तथा संस्थागत र व्यक्तिगत संरक्षक सिफारिस गर्ने,
- (२०) जीवितसँगको नाता प्रमाणित गर्ने,
- (२१) मृतकसँगको नाता प्रमाणित तथा सज्मिन सिफारिस गर्ने,
- (२२) जीवित रहेको सिफारिस गर्ने,
- (२३) हकवाला वा हकदार प्रमाणित गर्ने,
- (२४) नामसारी गर्न सिफारिस गर्ने,
- (२५) जग्गाको हक सम्बन्धमा सिफारिस गर्ने,
- (२६) उद्योग ठाउँसारी गर्न सिफारिस गर्ने,
- (२७) आधारभूत विद्यालय खोल्न सिफारिस गर्ने,
- (२८) जग्गा मूल्याङ्कन सिफारिस गर्ने,

- (२९) विद्यालयको कक्षा थप गर्न सिफारिस गर्ने,
- (३०) अशक्त, असहाय तथा अनाथको पालन पोषणको लागि सिफारिस गर्ने,
- (३१) वैवाहिक अङ्गीकृत नागरिकता सिफारिस गर्ने,
- (३२) आर्थिक अवस्था कमजोर वा सम्पन्न रहेको सम्बन्धी सिफारिस गर्ने,
- (३३) विद्यालय ठाउँसारी गर्न सिफारिस गर्ने,
- (३४) धारा तथा विद्युत जडानको लागि सिफारिस गर्ने,
- (३५) जातीय पहिचान र जातीय सिफारिसको कार्य गर्ने,
- (३६) प्रचलित कानून अनुसार प्रत्यायोजित अधिकार बमोजिमको अन्य सिफारिस वा प्रमाणित गर्ने।

२.८ संघीय विभिन्न कानून अर्न्तगत स्थानीय तहको काम कर्तव्य अधिकार

१. अन्तर सरकार वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले दिएको आर्थिक कार्यक्षेत्र तथा राजश्व बाँडफाँड अनुदान, आन्तरीक ऋण, सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन, राजश्व र व्ययको अनुमान र वित्तीय अनुशासन सम्बन्धी कार्य,
२. अपाङ्ग भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७४ :अपाङ्ग भएका व्यक्तिलाई निशुल्क शिक्षा उपलब्ध गराउने, अपाङ्ग व्यक्ति प्रतिको दायित्व सम्बन्धी कार्य,
३. उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५५ ले दिएको स्थानीय बजार अनुगमन समिति मार्फत सुलभ मूल्यमा गुणस्तरिय तथा स्वस्थ वस्तु तथा सेवाको उपलब्धाता सम्बन्धी कार्य,
४. खाद्य ऐन, २०२३ ले दिएको अनुगमन तथा निरीक्षण अधिकार अर्न्तगत स्वच्छ खाद्यवस्तुको उपलब्धता सम्बन्धी कार्य,
५. खाद्य अधिकार तथा खाद्य सम्पुर्णता सम्बन्धी ऐन, २०७५ दिएको स्थानीय तहको काम कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी कार्य,

६. घरेलु हिंसा (कसुर तथा सजाय) ऐन २०६६ अनुसार स्थापना हुने सेवा केन्द्र सञ्चलन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
७. जन्म मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता) गर्ने ऐन २०३३ ले दिएको अधिकार अनतर्गत जन्म मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता एवं अभिलेख सम्बन्धी काय
८. जलचर संरक्षण ऐन, २०१७ अनुसार जलचर संरक्षण सम्बन्धी कार्य
९. जलश्रोत ऐन २०४९ ले दिएको अधिकार अन्तर्गत स्थानीय जल उपभोक्ता सम्बन्धी संस्था दर्ता नियमन तथा स्थानीय तहले जलश्रोत उपयोग वा विकास गर्ने सम्बन्धी कार्य ।
१०. आवश्यक वस्तु संरक्षण ऐन, २०१२ अनुसार आवश्यक वस्तुको हेरचाह गाउँपालिका वा गाउँपालिकाले पालो पहराको व्यवस्था गरी सुरक्षा गर्ने प्रबन्ध मिलाउनु पर्ने ।
११. आवासको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७५ अनुसार आवास सुविधा उपलब्ध गराउने कर्तव्य स्थानीय तह समेतको हुने ।
१२. तथ्याङ्क ऐन, २०१५ अनुसार स्थानीय तहले विवरण वा तथ्याङ्क संकलन गर्ने सम्बन्धी कार्य ।
१३. गाउँ विकास ऐन, २०४५ अनुसार स्थानीय तहले जग्गा विकास कार्यक्रम संचालन गर्न सक्ने सम्बन्धी कार्य ।
१४. जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी ऐन, २०६३ अनुसार परिचयपत्र उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्य ।
१५. जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी ऐन, २०६३ अनुसार परिचयपत्र उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्य ।
१६. फोहोरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ अनुसार फोहोरमैलाको प्रबन्ध सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य ।
१७. बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ अनुसार बालबालिकाको अधिकार प्रचलन गराउने सम्बन्धी कार्य ।
१८. रोजगारीको हक सम्बन्धी ऐन, २०७५ अनुसार रोजगार केन्द्र सम्बन्धी कार्य ।
१९. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी तथा त्यसको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी कार्य

२०. भूउपयोग ऐन, २०७६ अनुसार जग्गाधनी श्रेष्ठा र प्रमाणपुर्जा अद्यावधिक तथा भूउपयोग परिवर्तन गर्ने सम्बन्धी कार्य
२१. राष्ट्रिय प्रशारण ऐन, २०४९ अनुसारको अधिकारको प्रयोग : एफ ईजाजत दिने कार्य
- २२ शिक्षा ऐन, २०२८ अनुसारको काम कर्तव्य र अधिकार: विद्यालय व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य
- २३ सहकारी ऐन, २०७४ : सहकारी दर्ता सम्बन्धी कार्य ।
२४. सुशासन (व्यवस्थापन तथा संचालन) ऐन, २०६४ : सेवा प्रवाहको व्यवस्थापन सम्बन्धी काम ।
- २५ सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ : सूचना सार्वजनिक गर्नुपर्ने कार्य ।
२५. सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन, २०७५ : सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिकाको वित्तीय अवस्था

विवरण	आ.ब.०७४।७५ को यथार्थ	आ.ब.०७५।७६ को यथार्थ	आ.ब.०७६।७७ को प्रस्तावित
ऋण			
समानिकरण अनुदान (संघ)			९,९२,००,०००.००
समानिकरण अनुदान (प्रदेश)			४३,४५,०००.००
राजश्व बाँडफाँड (संघ)			८,८४,००,०००.००
राजश्व बाँडफाँड प्रदेश			६५,४८,०००.००
ससर्त अनुदान (संघ)			१७,५४,००,०००.००
ससर्त अनुदान (प्रदेश)			८०,००,०००.००
विशेष तथा सम्पुरक अनुदान (संघ प्रदेश दुवै)			८२,००,०००.००
आन्तरीक आय (गत वर्षको अ.ल्या. समेत)			२,५१,८०,०००.००
जम्मा आय			४१,९२,७३,०००.००
प्रशासनिक/चालु खर्च			६,००,००,०००.००
पूँजीगत खर्च			३५,९२,७३,०००.००
जम्मा खर्च			४१,९२,७३,०००.००

२.९ आन्तरीक आयको प्रमुख श्रोतहरु :

सुनिल स्मृति गाउँपालिका आर्थिक वर्ष २०७३।७४, आ.ब. २०७४।७५, आ.ब. ०७५।७६ को आम्दानीको अवस्था र आ.ब. २०७६।७७ को आम्दानीको विश्लेषण गर्दा मालपोत, व्यवसाय कर, सिफारिस दस्तुरबाट ज्यादै न्यूनतम रकम उठेको देखिन्छ । सम्पत्ति कर, नक्सापास दस्तुर, व्यवसाय कर, सिफारिस दस्तुरको सम्भावना रहेको छ । आन्तरिक आयको स्रोत पहिचान, परिचालन गर्न नसक्दा यो गाउँपालिका पूर्णतया अनुदानमा निर्भर रहेको छ । गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन गर्नका लागि राजस्व सम्भाव्यता अध्ययन गरी राजस्व शाखा समेत गठन गर्नुपर्ने तथा वडा कार्यालयहरुबाट राजस्व सम्भवन्धी विवरण समय समयमा लिनुपर्ने देखिन्छ ।

३.१ विद्यमान सांगठनिक ढाँचा

क. साविकको संगठन संरचना र कर्मचारी विवरण

साविकका ५ वटा गाउँ विकास समितिको पुरै भाग तथा फगाम गाउँ विकास समितिको वडा नं. १ मिलाएर गठन गरिएको नयाँ गाउँपालिका भएकोले यसभन्दा अगाडी संगठन संरचना स्वीकृत भएको देखिँदैन । नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संगठन संरचनाको आधारमा कर्मचारीहरु समायोजन हुँदै गएको देखिन्छ । तीव्रगतिमा भईरहेको शहरीकरण, जनसंख्याको आकारमा वृद्धि हुनु तथा गाउँपालिकाको दिनानुदिन बढ्दै गएको कार्य जिम्मेवारी नेपाल सरकारबाट स्वीकृत गरिएको संगठन संरचनाबाट सम्भव हुने देखिँदैन । जनत्तिको अभावका कारण कतिपय स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएका अधिकारहरु प्रयोग हुन सकेका छैनन् । कार्यालयमा राजस्व शाखा नहुनु, नक्सापासको कार्य प्रारम्भ नहुनु, प्राइभेट फर्म दर्ता गर्ने कार्य हालसम्म शुरु नहुनु, सहकारीहरु संस्थाहरुलाई व्यवस्थित बनाउन नसकिनु जस्ता समस्याहरु रहेको देखिन्छ । अतः गाउँपालिकाका लागि नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संगठन संरचनाको पुनरावलोकन गर्न जरुरी देखिन्छ ।

ख. नेपाल सरकारद्वार स्वीकृत संगठन संरचना र नेपाल सरकारबाट स्वीकृत दरबन्दी विवरण

समायोजनको प्रयोजनको लागि नेपाल सरकारले निम्न बमोजिम संगठन संरचना स्वीकृत गरी विभिन्न शाखाहरुको विभिन्न पदहरुमा कर्मचारी समायोजन गरेको थियो । कतिपय पदमा दरबन्दी भएर दरबन्दी अनुसार जनशक्ति नहुँनु तथा कतिपय आवश्यक पदमा समेत दरबन्दी नहुँदा कार्य गर्न कठिनाई हुने गरेको छ । गाउँपालिकाको साविकको संरचनामा काम गरिरहेको तथा नेपाल सरकारको समायोजन प्रकृत्यामा सहभागि भएका कर्मचारीहरुलाई एउटै संगठन संरचनामा आवद्ध गराई संगठनको प्रभावकारीता अभिवृद्धि गर्न नयाँ संगठन संरचना तयार गरी शाखाको कार्यजिम्मेवारी, कार्यविवरण र पदको कार्यविवरण तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३.३ विद्यमान संरचना र दरबन्दी सम्बन्धमा देखिएका समस्याहरु

गाउँपालिकाको हालको संगठन संरचना साविक गाउँपालिकामा रहेको संरचना र कर्मचारी समायोजन भई आउदा कायम भएको संरचनाको रूपमा रहेको छ । कर्मचारी समायोजन गर्दा मन्त्रालयबाट तयार गरेको संगठन संरचना र दरबन्दी तेरिज उपलब्ध गराएको भएपनि सो अनुसार कर्मचारी समायोजन भएको छैन । एक हिसाबले हालको संगठन संरचना र दरबन्दी संक्रमणकालिन नै रहेको छ ।

३.४ कार्यबोझ र कार्यप्रकृतिको विश्लेषण

संगठनमा कार्यबोझको स्थिति कस्तो छ, भन्ने कुरा कार्यालयको कामको चाप, जनताको आवागमनको स्थिति, जनताको आवश्यकता र आकाङ्क्षा, वर्तमानको थप कार्यक्रम, संगठनको उद्देश्य पूर्तिको अवस्था, विकास प्रशासनको अवधारणा, एक कर्मचारीले गर्न सक्ने काम, कामको प्रकृति, त्यसमा लाग्ने समय, बहन गर्नु पर्ने जिम्मेवारी र दायित्व आदिका आधारमा कार्यबोझको मापन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय सरकारको जिम्मेवारमा गाउँपालिकाको कार्यबोझहरू बढी नै रहेको छ । । देशमा आएको आमूल राजनैतिक परिवर्तन, उक्त राजनैतिक परिवर्तनसँगै जनतामा बढ्दै गएको आवश्यकता, चाहना, महत्वाकांक्षा र आर्थिक र सामाजिक क्षेत्रमा गरिनुपर्ने विकासका आवश्यकताहरूले पनि गाउँको कार्यबोझ बढ्दै गएको छ । यसरी विचार गर्दा सुनिल स्मृति गाउँपालिका गाउँको कार्यजिम्मेवारी तथा कामको बोझ दिन प्रतिदिन बढ्दै गएको अनुभव भएको छ र तदनुरूप शाखा, उपशाखा र इकाईहरूको व्यवस्था हुनुपर्ने देखिएको छ ।

३.५ उपलब्ध मानव श्रोतको आंकलन

गाउँपालिकाको हालको संरचना मुलतः कर्मचारी समायोजन कार्य सम्पन्न गर्नका लागि गरिएको थियो । गाउँपालिकाहरूलाई २५ हजारसम्म जनसंख्या भएको गाउँपालिका तथा २५ हजारभन्दा माथि जनसंख्या भएको गाउँपालिका गरी २ भागमा विभाजन गरी संगठन संरचना तयार गरिएको देखिन्छ । स्थानीय तहको कार्यबोझ, आवश्यकता, विशिष्टता, श्रोत साधनको उपलब्धता समेतलाई विचार नगरी तयार गरिएको संगठन संरचनामा कतिपय पदहरू अनावश्यक रूपमा सिर्जना गरिएका तथा कतिपय पदहरू आवश्यक भएर छुट्न पुगेका छन् । उदाहरणका लागि नक्सा पासको प्रक्रिया आरम्भ गर्न अमिन वा सर्भेयर अत्यावश्यक पर्दछ तर संगठन संरचनामा उक्त पद

छुट हुन गएको छ । गाउँपालिकाको कार्यबोभ तथा कार्यक्षेत्र हेर्दा २ जना इन्जिनियर आवश्यक पर्दछ तर इन्जिनियरको दरबन्दी १ जनामात्र राखिएको छ । त्यसै गरी प्राथमिक स्वास्थ्य चौकी तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरुमा पनि दरबन्दी मिलान गर्नु पर्ने देखिन्छ । वडा कार्यालयहरुमा वडा सचिवको दरबन्दी पनि एकै किसिमको गराउन आवश्यक रहेको छ । कृषि तथा पशु सेवा तर्फका प्राविधिकको संख्या अत्यन्त न्यून रहेको छ । कम्प्युटर अपरेटरको दरबन्दी आवश्यक देखिँदैन । अध्यक्षज्यूको सचिवालयमा १ जना कर्मचारी जरुरी देखिन्छ । वडा कार्यालयहरुमा बढ्दो कार्यबोभ पुरा गर्न हरेक वडामा १ जना सामाजिक परिचालकहरुको दरबन्दी राख्न जरुरी देखिन्छ ।

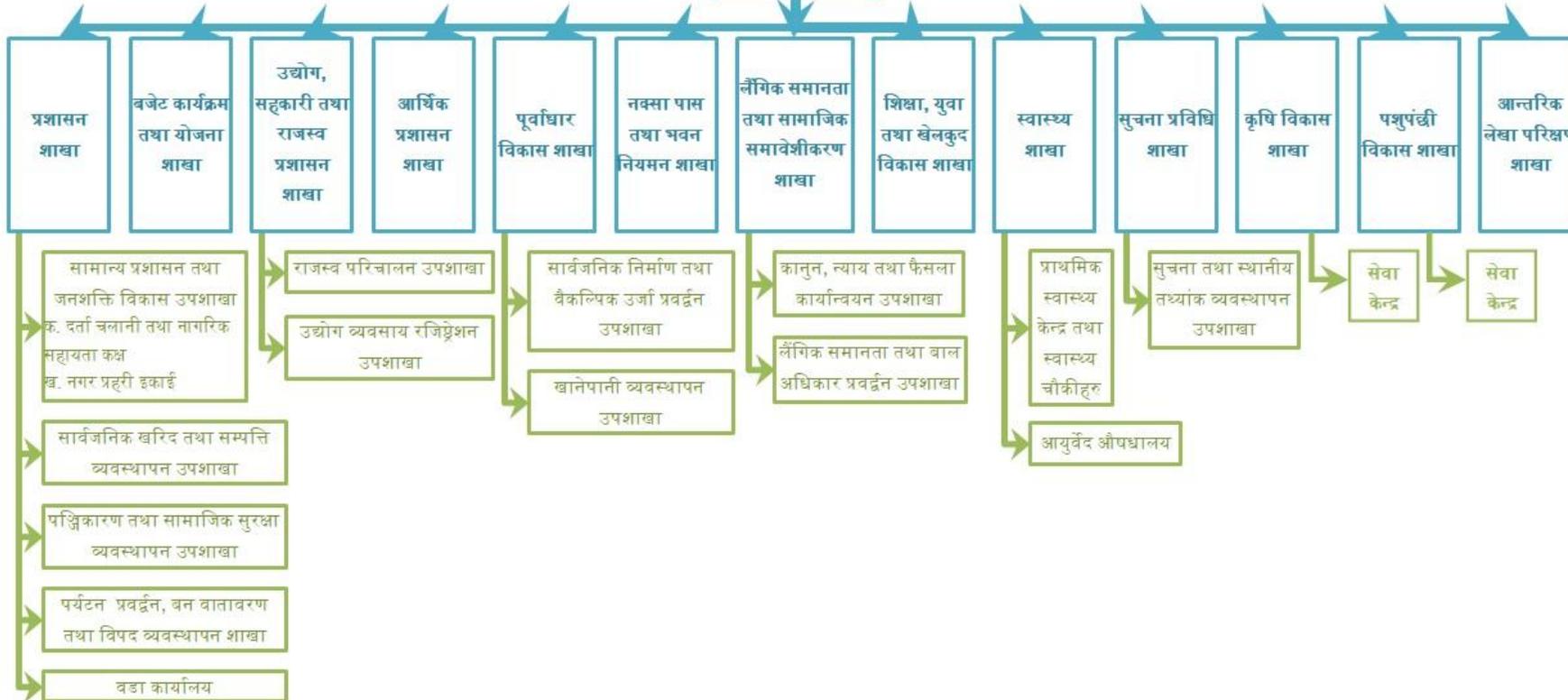
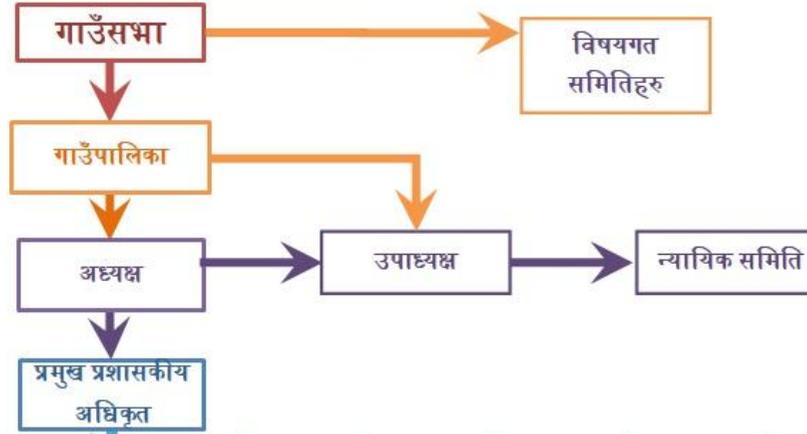
३.६ परिवर्तनको औचित्य

संगठनलाई जिवन्तता प्रदान गर्ने कार्य त्यो संगठनमा कार्यरत जनशक्तिबाट हुन्छ । एकातिर व्यवस्थित संगठन संरचना, सुपरिभाषित कार्य जिम्मेवारी, उत्तरदायित्व र जिम्मेवारीमा स्पष्टता, उचित कार्यवातावरण, मौद्रिक तथा गैर मौद्रिक उत्प्रेरणाका साधनहरुको व्यवस्था, प्रभावकारी सुपरीवेक्षण, वृत्ति विकासको सुनिश्चितता भएको संगठनमा कार्य गर्न हरेक कर्मचारी लालायित हुन्छन् । संगठनलाई छिटो छरितो, चुस्त, प्रविधिमैत्री बनाउँदै जानु आवश्यक हुन्छ । त्यसै गरी अर्को संगठनको बाहिरतिरको बातावरण पनि हरेक क्षण परिवर्तन भइरहेको हुन्छ । नागरिकहरुको अपेक्षा पनि परिवर्तन भइरहेको हुन्छ । जनताको सेवा गर्न भनेर स्थापना गरिएका संगठनहरुले जनतालाई सन्तुष्टि प्रदान गर्न सकेनन् भने सरकारको प्रभावकारिता घट्न जान्छ । कुनै पनि सरकार त्यहाँका कर्मचारीभन्दा असल हुन सक्दैन भनेर पनि भन्ने गरिन्छ । यिनै कुराहरुलाई मध्यनजर गर्दा हालको संगठन संरचनामा परिवर्तन गर्न आवश्यक देखिएको छ ।

५.१ सुनिलस्मृति गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयको नयाँ संगठन संरचना

सुनिल स्मृति गाउँपालिका नयाँ गठन भएको गाउँपालिका भएको भएपनि जनसंख्याको हिसावले ठूलो गाउँपालिकाको रूपमा देखिन्छ । यस बसाई सरी आउने मानिसहरुको उच्च चाँपको कारण यस गाउँ घना हुदै गएको छ र सोही अनुसार कार्यचाँप रहेको छ । यसर्थ यस गाउँपालिकाको कार्यबोझ, जनसंख्या, श्रोतसाधनको अवस्था, स्थानीय आवश्यकता, विशिष्टता आदिलाई विश्लेष गर्दा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको मातहतमा रहनेगरी देहाय अनुसार १३ वटा शाखा, ११ उपशाखा, २ वटा इकाई र वडा कार्यालयहरु तथा सेवाकेन्द्रहरु उपयुक्त हुने देखिएको छ । कार्यालयलाई अधिकृतमुखी संरचनामा लैजाने प्रयास भएको छ । कुल १३ वटा शाखाहरुमध्ये १२ शाखामा शाखा प्रमुखको रूपमा अधिकृतस्तरको कर्मचारी राख्ने प्रस्ताव गरिएको छ । सबै वडा कार्यालयहरुमा सहायक स्तर पाँचौं तहको कर्मचारीको दरबन्दी रहने र एक जना सहायक कम्प्युटर अपरेटरको दरबन्दी प्रस्ताव गरिएको छ । सबै वडा कार्यालयहरुमा एक जनाका दरले कार्यालय सहयोगी रहने, हरेक वडामा रहने गरी एक जना कृषि/पशु प्राविधिकको दरबन्दी सिर्जना गरिएको छ । स्वास्थ्य तथा आयुर्वेद औषधालयतर्फ साविकको स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको दरबन्दीलाई नै यथावत राखिएको छ । स्वास्थ्यतर्फको आवश्यकताका आधारमा केही पदहरु स्थानीय तहको आन्तरिक स्रोतबाट तलब भत्ता व्यहोर्ने गरी करार सेवामा लिन दरबन्दी सिर्जना गरिएको छ । गाउँ दरबन्दीमध्ये स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख भएका पदहरुमा प्रतिष्पर्धात्मक परीक्षाबाट छनौट गरी सेवा करारमा राख्ने गरी स्थायी सेवा तथा करार सेवातर्फको दरबन्दी अलग अलग रूपमा देखाइएको छ । उल्लिखित सबै दरबन्दी एकैपटक पदपूर्ति नगरी स्थानीय तहको आन्तरिक श्रोत, कार्यालयको अवस्यकता आदिलाई मध्यनजर गरी कर्मचारी भर्ना गर्न सिफारिस गरिन्छ । गाउँ कार्यपालिकाको प्रस्तावित संगठन संरचना निम्न बमोजिम रहेको छ ।

सुनिलस्मृति गाउँपालिका
कर्मचारी संगठनात्मक संरचना

५.२ प्रस्तावित सांगठनिक ढाँचामा रहने कर्मचारी विवरण

क्र.सं.	शाखा	उपशाखाहरु	वडा तथा सेवा केन्द्रहरु
१.	प्रशासन शाखा (अधिकृत छैठौं प्र. १) सहायक चौथो प्र. १ हलुका सवारी चालक १ भारी सवारी चालक १ सवारी चालक सहयोगी १ कार्यालय सहयोगी ९ चौकीदार २ कुचीकार २	१. सामान्य प्रशासन तथा जनशक्ति विकास उपशाखा (सहायक पाँचौं प्र. १ क) दर्ता चलानी तथा नागरिक सहयोग कक्ष (सहायक चौथो प्र. २) ख) नगरप्रहरी इकाई (सहायक तृतीय १, सहायक प्रथम ४) २. सार्वजनिक खरिद तथा सम्पत्ती व्यवस्थापन उपशाखा (स.पाँचौं प्र. १) ३. पंजीकरण तथा सामाजिक सुरक्षा व्यवस्थापन शाखा (स.पाँचौं प्र. १) ४. पर्यटन प्रबर्द्धन, वन वातावरण तथा विपत् व्यवस्थापन उपशाखा (सहायक चौथो १, कुचीकार २)	वडा कार्यालयहरुतर्फ वडा सचिव, सहायक पाँचौं प्र.८ सहायक कम्प्युटर अपरेटर सहायक चौथो ८ कार्यालय सहयोगी, सहायक प्रथम प्र.८
२.	बजेट, कार्यक्रम तथा योजना शाखा (अधिकृत छैठौं प्र. १, सहायक पाँचौं, कम्प्युटर अपरेटर १)	-	-
३.	उद्योग, सहकारी तथा राजस्व प्रशासन शाखा (अधिकृत छैठौं प्र. १)	१. उद्योग व्यवसाय रजिष्ट्रेसन तथा सहकारी उपशाखा (सहायक चौथो प्र. १) २. राजस्व परिचालन उपशाखा (सहायक चौथो प्र. १)	-
४.	आर्थिक प्रशासन शाखा (अधिकृत छैठौं, लेखा १,	-	-

	सहायक पाँचौं १)		
५.	पूर्वाधार विकास (अधिकृत छैठौं, प्रा. इन्जिनियर १)	१. सार्वजनिक निर्माण तथा वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन उपशाखा (सहायक पाँचौं, प्रा. सब इन्जिनियर २, सहायक चौथो प्रा. अ.सब इन्जिनियर ४) २. खानेपानी व्यवस्थापन उपशाखा (सहायक चौथो, प्रा. खानेपानी सहायक टेक्निसियन १)	-
६.	नक्सा पास तथा भवन नियमन शाखा (अधिकृत छैठौं, इन्जिनियर १, सहायक पाचौं सब इन्जिनियर १, सहायक चौथो अमिन वा सहायक पाँचौं सर्भेयर १)	-	-
७.	शिक्षा, युवा तथा खेलकुद विकास शाखा (अधिकृत छैठौं, शिक्षा, प्रा. १, (सहायक पाँचौं प्रा.शिक्षा, १)	-	-
	स्वास्थ्य शाखा अधिकृत छैठौं, सि.अ.हे.व./हे.अ. १, अधिकृत छैठौं, सि.अ.न.मि. १, जनस्वास्थ्य अधिकृत, अधिकृतस्तर छैठौं		

८.	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण शाखा (अधिकृत छैठौं, महिला विकास अधिकृत, १)	१. कानून, न्याय तथा फैसला कार्यान्वयन उपशाखा (सहायक पाँचौं, कानून. १) २. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक कल्याण उपशाखा (सहायक चौथो, स.म.वि.नि. १)	-
९.	सूचना तथा प्रविधि शाखा (अधिकृत छैठौं, सूचना प्रविधि अधिकृत १)	१. सूचना तथा स्थानीय तथ्याङ्क व्यवस्थापन उपशाखा (सहायक चौथो, स.क.अ. १)	-
१०.	कृषि विकास (अधिकृत छैठौं, प्रा. कृषि विकास अधिकृत १, प्रा.स.सहायक पाँचौ २)	-	ना.प्रा.स. ४ जना
११.	पशुपंक्षी विकास शाखा (अधिकृत छैठौं, पशु विकास अधिकृत/पशुचिकित्सक १) स. चौथो, ना.प.से.प्रा. १)	-	ना.प.से.प्रा. ४ जना
१२.	आन्तरिक लेखा परीक्षण शाखा (स.पाँचौ तह १)	-	-

क) स्वीकृत दरबन्दी कार्यरत स्थायी कर्मचारीको विवरण

क्र.सं.	पद नाम	श्रेणी तह	अप्राविधिक	प्राविधिक	जम्मा	कैफियत
कार्यपालिकाको कार्यालयतर्फ						
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	रा.प.तृतीय	१	०	१	
२	प्रशासन अधिकृत	अधिकृत छैठौं	३	०	३	२ रिक्त
३	अधिकृत छैठौं (लेखा)	अधिकृत छैठौं	१	०	१	
४	शिक्षा अधिकृत	अधिकृत छैठौं	१	०	१	
५	इन्जिनियर	अधिकृत छैठौं	०	१	१	
६	कृषि विकास अधिकृत	अधिकृत छैठौं	०	१	१	१ रिक्त
७	पशु चिकित्सक/पशु विकास अधिकृत	अधिकृत छैठौं	०	१	१	
८	जनस्वास्थ्य अधिकृत	अधिकृत छैठौं	०	१	१	१ रिक्त
९	महिला विकास अधिकृत	अधिकृत छैठौं	०	१	१	१ रिक्त
१०	हे.ई.	अधिकृत छैठौं	०	१	१	
११	कम्प्युनिटी नसिंड	अधिकृत छैठौं	०	१	१	
१२	प्रशासन सहायक	सहायक पाचौं (प्र)	३	०	३	१ रिक्त
१३	कानून सहायक	सहायक पाचौं (कानून)	१	०	१	१ रिक्त
१४	लेखा सहायक	सहायक पाँचौं (लेखा)	१	०	१	
१५	प्रा.स.	सहायक पाँचौं (शिक्षा)	०	१	१	
१६	प्रा.स.	सहायक पाँचौं (कृषि)	०	१	१	
१७	सहायक चौथो	सहायक चौथो	५	०	५	

१८	ना.प्रा.स.	सहायक चौथो (पशु सेवा)	०	१	१	
१९	सब इन्जिनियर	सहायक पाँचौं (इन्जि.)	०	५	५	२ रिक्त
२०	कम्प्युटर अपरेटर	सहायक पाचौं (विविध)	०	१	१	
२१	सहायक महिला विकास निरीक्षक	सहायक चौथो	१	०	१	
२२	अ. सब इन्जिनियर	सहायक चौथो	०	४	४	
२३	खानेपानी सहायक टेक्निसियन	सहायक चौथो	०	१	१	
२४	कार्यालय सहयोगी		३	०	३	
जम्मा			२०	२१	४१	९ रिक्त
वडा कार्यालयतर्फ						
१	वडा सचिव	सहायक पाँचौं	८	०	२	६ रिक्त
जम्मा			८	०	२	६ रिक्त

ख) करार दरबन्दीतर्फ

क्षेत्र	पदनाम	तह	संख्या	कैफियत
भवन	इन्जिनियर सिभिल/आर्किटेक्ट/स्ट्रक्चरल	अधिकृत छैठौं	१	
	ऋमिन	सहायक चौथो	१	
सार्वजनिक निर्माण	सब इन्जिनियर	सहायक पाँचौं	१	
सूचना प्रविधि	सूचना प्रविधि अधिकृत	अधिकृत छैठौं	१	
	सहायक कम्प्युटर अपरेटर	सहायक चौथो	९	१ गाउँपालिका तथा ८ जना वडा कार्यालयका लागि
नगर प्रहरी	प्र.हवल्दार	सहायक तृतीय	१	
	प्रहरी जवान	सहायक प्रथम	४	
स्वास्थ्यतर्फ	ल्याव असिस्टेन्ट	सहायक चौथो	५	स्वास्थ्य विभा कार्यक्रमका लागि १ जना अ.हे व, वडा नं. ५ को गाउँघर क्लिनिकका लागि १ जना अ.न.मी, गाउँघर क्लिनिक च्यानधाराका लागि १ जना अ.न.मी, ५ वटा स्वास्थ्य चौकीमा बर्धग सेन्टरका लागि ५ जना ल्याव असिस्टेन्ट, प्राथमिक स्वास्थ्य चौकी सुलिचौरका लागि १ जना रेडियोग्राफर गरी स्वास्थ्य तर्फ जम्मा ८ जना ।
	हे.ई.	सहायक चौथो	१	
	अ.न.मी.	सहायक चौथो	२	
	रेडियोग्राफर	सहायक पाँचौं	१	
कृषि सेवा	ना.प्रा.स.	सहायक चौथो	४	४ वटा वडाका

पशु सेवा	ना.प्रा.स.	सहायक चौथो	४	४ वटा वडाका लागि
कार्यालय सहयोगी	कार्यालय सहयोगी	सहायक प्रथम	२६	गाउँपालिकामा ९, स्वास्थ्य संस्थामा ७ (स्वास्थ्यतर्फको सशर्तबाट तलब भत्ता खानेगरी), वडा कार्यालयमा ८, आयुर्वेद औषधालयमा २
व्याक हो लोडर	भारी सवारी चालक	सहायक पाँचौं	१	
भारी सवारी चालक सहयोगी	सहायक प्रथम	सहायक प्रथम	१	
हलुका सवारी चालक	सहायक प्रथम	सहायक प्रथम	१	कार्यालयको सवारी साधनका लागि
चौकीदार	सहायक प्रथम	सहायक प्रथम	२	
फोहरमैला व्यवस्थापन तर्फ कुचीकार	सहायक प्रथम	सहायक प्रथम	२	
जम्मा			६८	

नोट:-

- उल्लेखित दरबन्दिमा स्वास्थ्य तर्फका स्थायी कर्मचारीको स्तर वृद्धि भएमा माथिल्लो पद स्वतः सिर्जना हुने र साविकको पद स्वतः खारेज हुनेछ । यसरी स्तरवृद्धि भएको कर्मचारी सेवा निवृत्त भएमा त्यस्तो कर्मचारी जुन पदबाट अवकाश भएको हो, उक्त पदभन्दा एक तह मुनिको पदमा नयाँ नियुक्ति गरिनेछ ।
- वडा कार्यालयतर्फ हाल सहायक चौथो तहमा कार्यरत वडा सचिवहरु अवकाश भएमा नयाँ नियुक्ति गर्दा सहायक स्तर पाँचौं तहमा पदपूर्ति गरिने र बहुवा भई पाँचौं तह भएमा निजको साविकको चौथो तहको दरबन्दी स्वतः खारेज भएको मानिने छ ।

शाखागत कार्य विभाजन

१. प्रशासन शाखा

१. संविधानको धारा ३०२ बमोजिम समायोजन भई आउने तथा नयाँ नियुक्ति भएका कर्मचारीको व्यवस्थापन
२. स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, मापदण्ड, सेवा शर्त, योजना कार्यान्वयन र नियमन,
३. संगठन विकास, संगठन संरचना तथा दरबन्दी निर्धारण, जनशक्ति व्यवस्थापन, क्षमता विकास र वृत्ति विकास,
४. वडा कार्यालयहरूसँग सम्पर्क, समन्वय र सहजिकरण,
५. गाउँ कार्यपालिका तथा सभामा पेश गर्नुपर्ने विभिन्न नीति, ऐन, नियम तथा कानूनको मस्यौदा तयारीमा शाखागत समन्वय र संयोजन,
६. सार्वजनिक खरिद, तथा गाउँको स्वामित्वमा रहेको सम्पत्तिको अद्यावधिक अभिलेख व्यवस्थापन,
७. संघ तथा प्रदेश तहमा संविधान र कानून बमोजिम सहभागिता तथा प्रतिनिधित्व
८. सबै शाखासँग समन्वय गरि वार्षिक खरिद योजना तयारी,
९. गाउँ प्रहरीको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन,
१०. गाउँसभा तथा गाउँकार्यपालिकाको बैठक व्यवस्थापन र अन्य सभा समारोह सम्बन्धि कार्य,
११. कर्मचारीहरूको कार्य सम्पादन मुल्यांकन व्यवस्थापन,
१२. आफु मातहतका शाखाहरूको कामको समन्वय, परिचालन, अनुगमन र नियन्त्रण,
१३. गाउँ तथा वडाको लागि नागरिक वडा पत्र तयारी तथा हरेक वर्ष अध्यावधिक,
१४. बजार अनुगमन, गुणस्तर, नापतौल, खाद्य सुरक्षा तथा उपभोक्ता हित संरक्षण सम्बन्धी,
१५. पुरस्कार, उपाधी तथा विभूषण सम्बन्धी सिफारिसको अभिलेख राख्ने,
१६. अन्य शाखा तथा शाखामा नपरेका सबै कामहरू,

(क) समान्य प्रशासन तथा जनशक्ति विकास उपशाखा

१. जनशक्ति विकासका लागि अल्पकालीन र दीर्घकालीन योजना तर्जुमा,
२. कर्मचारीहरूको अध्यावधिक विवरण तयारी गर्ने,

३. क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको प्रस्ताव तयारी,
४. कार्यपालिका, गाउँ सभाको बैठक तथा अन्य सभा समारोह व्यवस्थापन,
५. कार्यपालिका तथा गाउँ सभाका निर्णयहरू अभिलेखीकरण, प्रकाशन तथा कार्यान्वयनका लागि सम्प्रेषण,
६. कार्य सम्पादन मूल्यांकनको अभिलेख व्यवस्थापन,
७. कर्मचारीको व्यवस्थापन, सरुवा, वृद्धि विकास, दण्ड, पुरस्कारको लागि सिफारिस,
८. कर्मचारीका दैनिक हाजिरी नियन्त्रण,
९. गाउँपालिकाबाट भएको सिफारिससँग सम्बन्धित सिफारिस पत्रको अभिलेख राख्ने,
१०. कार्यालयको दर्ता चलानी नियन्त्रण, व्यवस्थापन,
११. प्रमुख, उपप्रमुख तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको सचिवालय व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।

अ) दर्ता चलानी तथा नागरिक सहयोग इकाई:

१. कार्यालयमा प्राप्त हुन आएका चिठी पत्रहरू ऋणाफ्नो कार्यालयको भए नभएको एकीन गरी बुझ्ने र पेश गर्ने
२. कार्यालयमा प्राप्त पत्रहरूको दर्ता अभिलेख राख्ने
३. कार्यालयबाट अन्यत्र जाने पत्रहरूको अभिलेख राख्ने
४. प्राप्त पत्रहरू दर्ता गरेर सम्बन्धित शाखा तथा पदाधिकारी समक्ष पुर्याउन लगाउने,
५. दर्ता किताव, चलानी किताव सुरक्षित तवरले राख्ने,
६. कार्यालयमा आउने सेवाग्राहीहरूलाई उनीहरूको काममा आवश्यक सहयोग गर्ने ।

आ) नगर प्रहरी इकाई:

१. नगर प्रहरी परिचालन,
२. नगर प्रहरी परिचालन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, निर्णयहरू कार्यान्वयनमा सहयोग,
३. सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षण,
४. गाउँपालिकामा हुने सभा समारोह, परम्परा तथा जात्रा चाडपर्वको व्यवस्थापनमा सहयोग,
५. हाट बजार व्यवस्थापन तथा पार्किङ्ग स्थलको व्यवस्थापनमा सहयोग,

६. नगर प्रहरी सम्बन्धी कार्यपालिकाले तोके बमोजिमका नीति, योजना र कार्यक्रम कार्यान्वयन,
७. गाउँ बस्ती सरसफाई सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन र कसूर उपर छानविन र अनुसन्धान,
८. स्थानीय न्यायिक समितिले गरेका आदेश, फैसला कार्यान्वयनमा सहयोग,
९. कार्यालय परिसर, सम्पदा, सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति जग्गा, सार्वजनिक भवन तथा भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण र सुरक्षा,
१०. विपद् व्यवस्थापनमा सहयोग,
११. अपराध रोकथाम तथा अनुसन्धानमा सहयोग,
१२. फूटपाथ व्यवस्थापन,
१३. इरिक्सा, रिक्सा, टेम्पु जस्ता साना सवारी साधनको अनुमति, व्यवस्थापन र नियमन,
१४. निर्माण नियमन,
१५. गुणस्तर नियन्त्रणमा सहयोग,
१६. नगर प्रहरी सम्बन्धी अन्य कार्य ।

ख) सार्वजनिक खरिद तथा सम्पत्ति व्यवस्थापन उपशाखा

१. गाउँपालिकाको लागि सार्वजनिक खरिद तथा अन्य बन्दोबस्तीका सामानको आवश्यकता पहिचान गरी खरिदको योजना तयार गर्ने,
२. विभिन्न प्रकारका वस्तु तथा सेवा आपूर्ति गर्न इच्छुक व्यक्ति, संस्था, कम्पनी लगायतको सूचि अध्यावधिक गराउने,
३. हरेक आर्थिक वर्षको सुरुमै अनुमान गरिएका आवश्यक सामानहरूको दररेट माग गरी स्वीकृत गराई राख्ने,
४. गाउँपालिकाभित्रको सरकारी सम्पत्ति, आफ्नो स्वामित्वमा रहेको भवन लगायत स्थिर सम्पत्तिको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने,
५. लिलाम गर्नुपर्ने तथा मर्मत गर्नुपर्ने सामानको प्रत्येक वर्षको पहिलो चौमासिकमा विवरण तयार गरी लिलाम गर्नुपर्ने लिलाम गर्ने प्रक्रिया अधि बढाउने, मर्मत गर्नुपर्ने सामानको लागत अनुमान तयार गरी मर्मतको लागि पेश गर्ने,
६. कार्यालयको नाममा रहेका सम्पूर्ण सवारी साधनको अध्यावधिक विवरण तयार गरी मर्मत गर्नुपर्ने, लिलाम गर्नुपर्ने देखिएका सवारी साधनको सोही बमोजिम प्रक्रिया अगाडि बढाउने,

७. खरिद गर्नुपर्ने देखिएका सामानहरु समयमा नै खरिद गरी कार्य सञ्चालनमा अभाव नहुने व्यवस्था मिलाउने,
८. प्रचलित कानून बमोजिम प्रत्येक वर्ष जिन्सी निरीक्षण गराउने,
९. कार्यालयका लागि आवश्यक जिन्सी सामानको व्यवस्थापन, भण्डार दाखिला, निकासी ।

ग) पंजीकरण तथा सामाजिक सुरक्षा उपशाखा

१. स्थानीय सामाजिक सुरक्षा योजना र व्यवस्थापन तथा आवश्यक तथ्यांक संकलन एवम् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
२. आधुनिक प्रविधिमाफत व्यक्तिगत घटना दर्ता (जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाईसराई, सम्बन्ध विच्छेद र धर्मपुत्र धर्मपुत्री) को व्यवस्थापन गर्ने,
३. सबै वडाबाट हुने व्यक्तिगत घटना सम्बन्धी अभिलेखको व्यवस्थापन तथा मासिक प्रतिवेदन तयार गर्ने,
४. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थापन, सञ्चालन, अभिलेख व्यवस्थापन र प्रतिवेदन,
५. सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्डनिर्धारण
६. सहयोगापेक्षी सडक मानव व्यवस्थापन ।

घ) पर्यटन प्रवर्द्धन, वातावरण तथा विपत् व्यवस्थापन उपशाखा

१. भाषा, संस्कृति, साहित्य, सम्पदा र ललितकलाको संरक्षण र विकास सम्बन्धी स्थानीयस्तरको नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
२. पुरातात्विक महत्वका प्राचीन स्मारक तथा संग्रहालयको संरक्षण, सम्भार, प्रवर्द्धन र विकास,
३. परम्परागत रूपमा चलिआएका जात्रा तथा पर्वको सञ्चालन र व्यवस्थापन,
४. पर्यटकीय महत्वका स्थल तथा सम्पदाको पहिचान, संरक्षण र प्रवर्द्धन,
५. पर्यटन पूर्वाधार विकास तथा प्रोत्साहन,
६. पार्कहरुको विकास, संरक्षण र प्रवर्द्धन,
७. स्थानीय बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र अभिलेखाङ्कन,
८. नदी किनार, नदी उकास, दहत्तर, वहत्तर, नहर किनार तथा सडक किनारमा वृक्षारोपण व्यवस्थापन,
९. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रमहरु,

१०. हरियाली तथा हरित क्षेत्रको प्रवर्द्धन,
११. वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण,
१२. वातावरण संरक्षण क्षेत्र निर्धारण र व्यवस्थापन,
१३. विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा स्थानीय स्तरका आयोजनाको कार्यान्वयन र नियमन,
१४. विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना, जोखिम न्यूनीकरण कार्य योजना,
१५. विपद् पूर्व तयारी, खोज तथा उद्धार, राहत सामग्रीको पूर्व भण्डारण, वितरण र समन्वय,
१६. विपद् जोखिम क्षेत्रको नक्साङ्कन तथा बस्तीहरूको पहिचान र स्थानान्तरण,
१७. विपद् व्यवस्थापनमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय समुदाय, संघ संस्था, निजीक्षेत्रसँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य,
१८. विपद् सम्बन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसन्धान,
१९. प्राकृतिक प्रकोपको रोकथाम र पूर्व तयारी,
२०. विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि पूर्व सूचना प्रणाली सम्बन्धी कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन,
२१. विकास योजनाहरूको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन,
२२. ल्याण्डफिल साईट व्यवस्थापन,
२३. सरसफाई तथा फोहर व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको कार्यान्वयन,
२४. फोहरलाई स्रोतमै वर्गिकरण गरी व्यवस्थापन गर्ने उपायहरूको अवलम्बन,
२५. फोहरमैला सङ्कलन, पुनः उपयोग, प्रशोधन, विसर्जन र सोको सेवा शुल्क निर्धारण र नियमन,
२६. स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको मापदण्ड निर्धारण, व्यवस्थापनतथा नियमन,
२७. सार्वजनिक शौचालय व्यवस्थापन,

२. बजेट, कार्यक्रम तथा योजना शाखा

१. बजेट सीमा निर्धारण र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी कार्य गर्ने
२. सहभागितामूलक वार्षिक विकास योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा सम्बन्धी कार्य गर्ने
३. गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा सम्बन्धी कार्य गर्ने
४. गाउँपालिकाको वार्षिक, आवधिक, रणनीतिक, मध्यकालिन तथा दीर्घकालीन योजना तथा विभिन्न विकास गुरु योजना, मापदण्ड, नीतिको तर्जुमा सम्बन्धी काम गर्ने।
५. वडा समितिमार्फत सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको लागि आवश्यक सहजिकरण गर्ने

६. उपभोक्ता समितिका लागि प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
७. निर्माण व्यवसायी तथा उपभोक्ता समितिहरूको परिचालन, समन्वय र सहजीकरण गर्ने
८. योजना कार्यक्रम हस्तान्तरण गर्ने,
९. सम्पन्न भएका सम्पूर्ण पूर्वाधार सम्बन्धी योजनाहरूको अभिलेख राख्ने,
१०. संघ तथा प्रदेशको जिम्मामा परेका बाहेक सबै स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, पुल, भोलुङ्गे पुल, कल्भर्ट र तटबन्धन सम्बन्धी योजनाको अभिलेख राख्ने,
११. कार्य सम्पन्न पश्चात सिफारिश भई आएका योजना तथा कार्यक्रमको भुक्तानीको लागि पेश गर्ने,
१२. विकास आयोजना तथा परियोजना सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना र नियमन,
१३. स्थानीय विकास नीति, अल्पकालीन, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना एवं गुरुयोजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्यांकन,
१४. आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, वातावरणीय, प्रविधि र पूर्वाधारजन्य विकासका लागि आवश्यक आयोजना तथा परियोजनाहरूको तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,
१५. वार्षिक विकास योजना तथा योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, अवस्थाको अनुगमन, मूल्यांकन र पृष्ठ पोषण,
१६. विकासका प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र निर्धारण,
१७. संघीय र प्रादेशिक आयोजना, परियोजना कार्यान्वयनमा समन्वय, सहजीकरण र सहयोग,
१८. विकास आयोजना तथा परियोजना सम्बन्धी अन्य कार्य,
१९. विकास आयोजनाको अनुगमन, आवधिक प्रगति तथा प्रतिफलको समीक्षा,
२०. विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको आधार तथा प्रक्रिया निर्धारण,
२१. आयोजनाको अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रभाव मूल्याङ्कन,
२२. विषयक्षेत्रगत नीतिको अनुगमन तथा मूल्यांकन र पृष्ठ पोषण ।

३. उद्योग, सहकारी तथा राजस्व प्रशासन शाखा

१. लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र प्रवर्धन,
२. व्यापारिक फर्म, पसलको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी,
३. सीप विकास सम्बन्धी कार्यको प्रवर्द्धन,
४. प्रचलित कानून बमोजिम लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको दर्ता, नवीकरण, खारेजी,

५. पहिचान भएका गरिब घरपरिवार एवं लक्षित समूह सम्बन्धी आर्थिक विकासका योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने,
६. सहकारी संस्था सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्डको निर्माण, कार्यान्वयन,
७. स्थानीय सहकारी संस्थाको दर्ता, अनुमति, खारेजी र विघटनको लागि सिफारिस गर्ने,
८. सहकारी वचत तथा ऋण परिचालन सम्बन्धी स्थानीय मापदण्ड निर्धारण गर्ने,
९. सहकारी सम्बन्धी राष्ट्रिय, केन्द्रीय, विषयगत, प्रादेशिक र स्थानीय संघ संस्थासँग समन्वय र सहकार्य,
१०. सहकारी सम्बन्धी स्थानीय तथ्याङ्क व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसन्धान,
११. स्थानीय सहकारीको क्षमता अभिवृद्धि,
१२. स्थानीयसहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन, विकास र परिचालन,
१३. रोजगार तथा बेरोजगारको तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र सूचना प्रणालीको स्थापना,
१४. स्थानीयस्तरमा रहेका विदेशी श्रमिकको लगत सङ्कलन तथा सूचना व्यवस्थापन,
१५. रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना,
१६. असँगठित क्षेत्रका श्रमिकहरूको पञ्जिकरण,
१७. रोजगार डेक्स सञ्चालन व्यवस्थापन,
१८. गरिबी निवारण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, नियमन र अध्ययन अनुसन्धान,
१९. स्थानीयस्तरमा सुकुम्वासी सम्बन्धी जीविकोपार्जन र वसोवास व्यवस्था
२०. गरिबी निवारणको स्थानीय रणनीति तर्जुमा,
२१. राजश्वको दायरा विस्तार गर्ने क्षेत्रहरूको पहिचान, तथ्यांक संकलन तथा विश्लेषण गर्ने,
२२. सम्पूर्ण करदाताको अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने,
२३. आफ्नो क्षेत्रभित्र राजस्वका दर तथा शुल्क निर्धारण, संघीय र प्रदेश कानून बमोजिम प्राकृतिक श्रोत साधन र सेवा शुल्क जस्ता रोयल्टी सङ्कलन,
२४. स्थानीय पूर्वाधार सेवा र उपयोगमा सेवा शुल्क तथा दस्तुर असुली,
२५. मालपोत संकलन/सम्पत्ति कर संकलन,
२६. हाट बजार व्यवस्थापन,
२७. प्रचलित कानून बमोजिम दण्ड जरिवाना,
२८. राजश्व परामर्श समितिलाई आवश्यक सूचना उपलब्ध गराउने र सचिवालय सम्बन्धी कार्य गर्ने,
२९. राजश्व संकलनलाई प्रभावकारी बनाउन प्रवर्द्धनात्मक, उपायहरूको अवलम्बन गर्ने,

३०. सम्बन्धित शाखा तथा निकायसँग राजस्व सूचना तथा तथ्याङ्कको आदान प्रदान,
३१. बाँकी बक्यौता रकमको लगत र असुल उपर,
३२. करदाता शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
३३. प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुन सक्ने सम्भावित रोयल्टी, शुल्क आदीको विश्लेषण तथा पूर्व अनुमान गरी अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने,
३४. कानून बमोजिम ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो, नुन, स्लेट, फायरक्लेजस्ता खानी खनिज पदार्थको सर्वेक्षण, अन्वेषण, उत्खनन व्यवस्थापन र सो सम्बन्धी शुल्क सङ्कलन,
३५. प्राकृतिक स्रोतको उपयोग सम्बन्धी नीति निर्धारण र कार्यान्वयन तथा प्रदेश र संघीय मापदण्ड पालना,
३६. बाँकी बक्यौता रकमको लगत र असुल उपर,
३७. आर्थिक साधनको महत्तम उपयोग तथा परिचालन,
३८. गाउँ कार्यपालिका, वडा कार्यालय वा गाउँपालिकाद्वारा व्यवसायिक प्रयोजनमा लगाएका स्थान, भवनहरुको बहाल, लिज बमोजिमको राजश्व असुलीएवं दायित्व भुक्तानीको सिफारिस,
३९. गाउँपालिकाको भोग चलनमा रहेका तथा अन्य सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति जग्गाहरुको अद्यावधिक अभिलेख राख्ने,
४०. ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, फायर क्ले तथा स्लेट आदि खानीजन्य वस्तुको संरक्षण, विकास, उत्खनन र उपयोग सम्बन्धी दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी र व्यवस्थापन,
४१. खानी तथा खनिज पदार्थ सम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन, अभिलेखन तथा व्यवस्थापन,

४. आर्थिक प्रशासन शाखा:

१. आर्थिक (कार्यविधि) नीति, कानून र मापदण्डको कार्यान्वयन र आर्थिक प्रशासन सञ्चालन,
२. सञ्चित कोष तथा आकस्मिक कोषको व्यवस्थापन,
३. लेखा व्यवस्थापन, खर्च, राजश्व, धरौटी, कार्य सञ्चालन कोष तथा अन्य सरकारी कोषको सञ्चालन तथा एकीकृत विवरण तयारी,
४. समष्टिगत आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण,
५. लगानी प्रक्षेपण (सरकारी, सहकारी तथा निजी) र वित्तीय व्यवस्थापन,
६. लगानी र लाभांशको व्यवस्थापन (जनसहभागिता तथा सामुदायिक लगानीको अभिलेख समेत),

७. कारोबारको लेखांकन, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन,
८. व्ययको अनुमान,
९. बेरुजू फछ्यौट,
१०. आर्थिक प्रशासन र व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य विषय,
११. लेखा परीक्षण गराउने कार्य,
१२. ऋण, अनुदान तथा जमानतको अभिलेख व्यवस्थापन,
१३. धरौटी स्याहा तथा फिर्ता,
१४. संघ, प्रदेश सरकारबाट प्राप्त सर्शत बजेटको खर्च व्यवस्थापन,
१५. संघ, प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकमको व्यवस्थापन,
१६. विभिन्न कोषहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,
१७. आर्थिक कारोबारको लेखा परीक्षण गराउने,
१८. वडा कार्यालयबाट हुने गरी तोकिएको आर्थिक कारोबारको आर्थिक प्रशासन, व्यवस्थापन र लेखा परीक्षण,
१९. शाखासँग सम्बन्धित अन्य कार्यहरु ।

५. पूर्वाधार विकास शाखा

१. स्थानीय सडक तथा यातायात सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन तथा नियमन
२. स्वीकृत वार्षिक पूर्वाधार सम्बन्धी योजनाहरुको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन,
३. पूर्वाधार विकास सम्बन्धित विकास योजनाको मर्मत, सम्भार,
४. निर्माण व्यवसाय दर्ता, नवीकरण, खारेजी, अनुगमन र नियमन,
५. सिंचाई सम्बन्धी गुरुयोजनाको कार्यान्वयन,,
६. नवीकरणीय उर्जा तथा वैकल्पिक उर्जा, सडक बत्ती तथा खानेपानी योजनाको मापदण्डको कार्यान्वयन र नियमन
७. खानेपानी आयोजनाको सञ्चालन, व्यवस्थापन र नियमन तथा सडक बत्तीको व्यवस्थापन,
८. सार्वजनिक निर्माणको गुणस्तर कायम,
९. स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट निर्धारण, अनुमति, नवीकरण, खारेजी, सेवाको गुणस्तर, भाडा दर निर्धारण सम्बन्धी कार्य गर्ने,

१०. पार्किङ्ग स्थलको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने,
११. निर्माण व्यवसाय दर्ता, नवीकरण, खारेज गर्ने
१२. स्थानीय यातायात सुरक्षा व्यवस्थापन कायम गराउने,
१३. यातायात सुविधामा नागरिकको सरल, सहज र समान पहुँचको व्यवस्था गर्ने
१४. यातायात क्षेत्रमा वातावरणमैत्री प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने
१५. निजी यातायात नियमन व्यवस्थापन गर्ने ।

क) सार्वजनिक निर्माण तथा वैकल्पिक ऊर्जा शाखा

१. स्वीकृत वार्षिक पूर्वाधार सम्बन्धी योजनाहरूको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन,
२. पूर्वाधार विकास सम्बन्धित विकास योजनाको मर्मत, सम्भार,
३. नवीकरणीय उर्जा तथा वैकल्पिक उर्जा, सडक बत्ती तथा खानेपानी योजनाको मापदण्डको कार्यान्वयन र नियमन
४. इस्टिमेट, डोइङ्ग, डिजाइन तयारी,
५. स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट निर्धारण, अनुमति, नवीकरण, खारेजी, सेवाको गुणस्तर, भाडा दर निर्धारण सम्बन्धी कार्य गर्ने,
६. पार्किङ्ग स्थलको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने,
७. निर्माण व्यवसाय दर्ता, नवीकरण, खारेज गर्ने
८. स्थानीय यातायात सुरक्षा व्यवस्थापन कायम गराउने,
९. सार्वजनिक निर्माणको गुणस्तर कायम गर्ने,
१०. अन्य सार्वजनिक निर्माण सम्बन्धी कार्यहरू,
११. यातायात क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने,
१२. यातायात सुविधामा नागरिकको सरल, सहज र समान पहुँचको व्यवस्था गर्ने
१३. यातायात क्षेत्रमा वातावरणमैत्री प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने
१४. निजी यातायात नियमन व्यवस्थापन गर्ने

ख) खानेपानी व्यवस्थापन उपशाखा

१. स्वीकृत वार्षिक योजना अनुसार खानेपानी सम्बन्धी योजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने,
२. गाउँको जिम्मा रहेका खानेपानी आयोजनाको महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवा व्यवस्थापन ,

३. पानीको मुहानको संरक्षण
४. सार्वजनिक स्थलमा पिउने पानी व्यवस्थापन
५. स्वच्छ खानेपानी आपूर्ति सम्बन्धी अन्य विषय
६. खानेपानी तथा सिंचाई सम्बन्धी खरिद योजना ।

६. नक्सापास तथा भवन नियमन शाखा

१. शहरीकरण, बस्ती विकास सम्बन्धी मापदण्डको निर्धारण तथा सो सम्बन्धी योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
२. राष्ट्रिय भवन संहिता तथा मापदण्ड बमोजिम सुरक्षितसार्वजनिक, सरकारी भवन निर्माणको अनुमतिको लागि सिफारिस, अनुगमन, नियमन,
३. भू-उपयोग नीति, योजनाको कार्यान्वयन,
४. राष्ट्रिय भवन संहिता तथा मापदण्ड बमोजिम सुरक्षित सार्वजनिक, सरकारी भवन निर्माणको अनुमतिको लागि सिफारिस, अनुगमन, नियमन,
५. भवन निर्माणको लागि नक्शा स्वीकृति तथा संशोधनको लागि सिफारिस,
६. स्वीकृत नक्साको अध्यावधिक अभिलेख,
७. नक्सा स्वीकृत प्रक्रियालाई व्यवस्थित र सरलीकृत गर्न अवम्लवन गर्नु पर्ने विभिन्न उपायहरूको विकल्प सहित विश्लेषण गरी सिफारिस,
८. नगरपालिकाको भोग चलनमा रहेका तथा अन्य सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति जग्गाहरूको अध्यावधिक अभिलेख राख्ने, संरक्षणका योजना बनाउने र संरक्षण सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने,
९. भवन मापदण्ड सुधार गर्न आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान,
१०. वडा कार्यालयहरूको लागि उपयुक्त हुने नमुना नक्सा तयार,
११. कार्यालयको तर्फबाट नक्सा तयार गर्ने गरी भएको व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि समयमै घर नक्सा निर्माण,
१२. शाखासंग सम्बन्धित अन्य कार्यहरू ।

७. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद विकास शाखा

१. प्रारम्भिक बाल शिक्षा, आधारभूत तह, माध्यमिक तह, अनौपचारिक शिक्षा, खुला तथा वैकल्पिक शिक्षा (गुरुकुल, मदरसा, गुम्बा आदि), निरन्तर सिकाइ तथा विशेष शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन,
२. विद्यालयको नक्साङ्कन, अनुमति, स्वीकृति, समायोजन तथा नियमन,
३. परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,
४. विद्यार्थी प्रोत्साहन तथा छात्रवृत्तिको व्यवस्थापन,
५. स्थानीय स्तरको पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन,
६. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको योजना तर्जुमा, सञ्चालन, अनुमति र नियमन,
७. स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सीप र प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र स्तरीकरण,
८. खेलकूदको विकास र प्रवर्द्धन,
९. विद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन,
१. विद्यालयको नक्साङ्कन, अनुमति, स्वीकृति, समायोजनको लागि सिफारिस,
२. शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण र मर्मत सम्भारको आवश्यकता पहिचान गरी सिफारिस,
३. विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण र व्यवस्थापन,
४. प्रोत्साहन तथा छात्रवृत्ति पाउने विद्यार्थीको अभिलेख व्यवस्थापन,
५. बाल गृह, पुनःस्थापना केन्द्र, शिशु स्याहार केन्द्र र बाल विकास केन्द्र व्यवस्थापन,
६. आधारभूत तहसम्मको शैक्षिक कार्यक्रमहरूको समन्वय र नियमन,
७. सामुदायिक, संस्थागत, गुठी, सहकारी विद्यालयहरूको अनुगमन नियमन,
८. विद्यालय बाहेकका स्थानीय स्तरमा सञ्चालित शैक्षिक संघ संस्थाहरूसँगको समन्वय, सहजिकरण, अनुगमन, नियमन,
९. पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको वितरण तथा कार्यान्वयन,
१०. विद्यालयको नक्साङ्कन, अनुमति, स्वीकृति, समायोजन तथा नियमन,
११. शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण र मर्मत सम्भार,
१२. शैक्षिक परामर्श सेवाको अनुमति तथा नियमन,
१३. स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सीप र प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र स्तरीकरण,
१४. विद्यालयमा रहेका पुस्तकालयहरूको अभिलेख व्यवस्थापन,
१५. स्थानीय पुस्तकालय, वाचनालय तथा सामुदायिक अध्ययन केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,
१६. युवा जागरण, सशक्तिकरण र परिचालन,

१७. युवा सीप, उद्यमशिलता तथा नेतृत्व विकास,
१८. खेलकूदको लागि संरचना पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन तथा विकास,
१९. खेलकूदको विकास र प्रवर्द्धन,
२०. खेलकूद प्रतियोगिता आयोजना र सहभागिता,
२१. अतिरिक्त क्रियाकलाप सम्बन्धी विषय,
२२. शाखासँग सम्बन्धित अन्य कार्यहरू ।

द. स्वास्थ्य शाखा

१. आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन तथा नियमन,
२. राष्ट्रिय तथा प्रदेशस्तरीय लक्ष्य र मापदण्ड बमोजिम स्थानीयस्तरको स्वास्थ्य सम्बन्धी लक्ष्य र गुणस्तर निर्धारण,
३. राष्ट्रिय र प्रादेशिक मापदण्ड अनुरूप जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र तथा अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूको क्लिनिक दर्ता, सञ्चालन अनुमति र नियमन,
४. आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र प्रवर्द्धन,
५. अस्पताल र अन्य स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना तथा सञ्चालन,
६. स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार विकास तथा व्यवस्थापन,
७. औषधि पसल सञ्चालनका दर्ता तथा अनुमतिका लागि सिफारिस,
८. औषधिजन्य वनस्पति, जडीबुटी र अन्य औषधिजन्य वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन र वितरण,
९. स्वास्थ्य बीमा लगायतका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थापन,
१०. स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्थापन,
११. जनस्वास्थ्य गिाउँनी (पब्लिक हेल्थ सर्भेलेन्स),
१२. प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुनर्स्थापनात्मक र प्यालिएटिभ स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन,
१३. जुनोटिक र कीटजन्य रोगको नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन,
१४. सुर्ति, मदिरा र लागू पदार्थजन्य वस्तुको प्रयोग नियन्त्रण तथा सचेतना अभिवृद्धि,
१५. आयुर्वेदिक, युनानी, आम्ची, होमियोप्याथिक, प्राकृतिक चिकित्सा लगायतका परम्परागत स्वास्थ्य उपचार सेवाको व्यवस्थापन,

१६. स्वस्थ जीवनशैली, पोषण, शारीरिक व्यायाम, योग अभ्यास, स्वास्थ्य वृत्तको पालना, पञ्चकर्म लगायतका जनस्वास्थ्य सेवाको प्रवर्धन,
१७. जनस्वास्थ्य, आपतकालीन स्वास्थ्य तथा महामारीको नियन्त्रण योजना र कार्यान्वयन,
१८. सरुवा तथा नसर्ने रोगको नियन्त्रण तथा रोकथाम,
१९. योग, ध्यान केन्द्रको सञ्चालन,
२०. योग, ध्यान, प्राकृतिक चिकित्सा प्रवर्धन,
२१. स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार विकास तथा व्यवस्थापन,
२२. औषधि पसल सञ्चालन र नियमन,
२३. स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्थापन,
२४. प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुनर्स्थापनात्मक,प्यालिएटिभ स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र व्यवस्थापन,
२५. जनस्वास्थ्य, आपतकालीन स्वास्थ्य तथा महामारीको नियन्त्रण योजना र कार्यान्वयन,

९. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण शाखा

१. महिला हक सम्बन्धी नीति, योजना कार्यान्वयन, समन्वय र नियमन,
२. लैंगिक हिंसा निवारणका लागि निरोधात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, संरक्षणात्मक उपाय र पुनःस्थापना,
३. बालबालिकाको हकहित संरक्षण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन,
४. बालमैत्री शासकीय प्रवन्ध, बाल क्लब, बाल संरक्षण समिति तथा बाल सञ्जाल,
५. असहाय बालबालिका, सडक बालबालिका व्यवस्थापन, बाल हिंसा नियन्त्रण,
६. बालसुधार तथा पुनःस्थापना केन्द्र स्थापना, संचालन अनुमति र नियमन,
७. ज्येष्ठ नागरिकको लगत, परिचयपत्र, सम्मान, स्वास्थ्य सुविधा सम्बन्धी कार्य,
८. ज्येष्ठ नागरिक क्लब, दिवा सेवा केन्द्र, भेटघाटस्थल, आश्रय केन्द्रको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,
९. अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा असहायको लगत अद्यावधिक, परिचयपत्र वितरण, सामाजिक सुरक्षा तथा सुविधाको व्यवस्थापन तथा वितरण,
१०. अपाङ्गता भएका व्यक्ति र असक्तहरूको व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य,

११. कमजोर वर्ग, समुदाय, लिंग, क्षेत्र तथा अल्पसंख्यक भाषा, धर्म, सस्कृतिको सम्बन्धि नीति, कानून, मापदण्ड सम्बन्धि कार्य,
१२. आदिवासी, जनजाति, मुस्लिम, अल्पसंख्यकहरुको हित प्रवर्धन सम्बन्धी नीति, कानून, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,
१३. स्थानीय स्तरमा समाजकल्याण सम्बन्धी संघसंस्था (गैरसरकारी, सामाजिक तथा सामुदायिक संघसंस्था) को दर्ता, नवीकरण, खारेजी, परिचालन तथा अनुगमन नियमन,
१४. गुठी, कोष तथा अन्य ट्रष्टहरुको व्यवस्थापन,
१५. सामाजिक परिचालन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
१६. टोल विकास संस्था परिचालन गर्ने,

क) कानून, न्याय तथा फैसला कार्यान्वयन उपशाखा

१. न्याय, कानून, मानव अधिकार प्रवर्धन तथा मेलमिलाप र मध्यस्थता, निर्णय तथा फैसला कार्यान्वयन
२. न्यायिक समितिको सचिवालय सम्बन्धी कार्य,
३. मानव अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्धन सम्बन्धी कार्य,
४. व्यक्ति र समुदायबीच मेलमिलाप र मध्यस्थताको अभिलेख व्यवस्थापन,
५. न्यायिक समितिको निर्णय तथा फैसला कार्यान्वयन,
६. न्यायिक प्रतिरक्षा एवं पूर्वपक्षसँग सम्बन्धित कार्यको व्यवस्थापन र सहजिकरण,
७. नीति, कानूनको प्रमाणिक प्रतिको संरक्षण, प्रकाशन र अभिलेख,
८. कार्यालयको कामको सन्दर्भमा कानूनी राय तथा परामर्श सम्बन्धी कार्यहरु,

ख) लैंगिक समानता तथा बाल अधिकार प्रवर्द्धन उपशाखा

१. महिलाको आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक सशक्तीकरण, क्षमता विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
२. लैंगिक हिंसा निवारणका लागि निरोधात्मक, प्रवर्धनात्मक, संरक्षणात्मक उपाय र पुनःस्थापना सम्बन्धी कार्य गर्ने,

३. बजेटको लैंगिक हिसाबले विश्लेषण गर्ने र लैंगिक उत्तरदायी बजेट निर्माण गर्न सहजिकरण गर्ने,
४. स्थानीय स्तरमा समावेशिता र मूल प्रवाहीकरण सम्बन्धी अन्य कार्यहरु गर्ने,
५. बालबालिकाको हकहित संरक्षण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना,निर्माण र कार्यान्वयन,
६. बालबालिकाको हकहित संरक्षणसँग सम्बन्धित कार्यहरु गर्ने,
७. बाल सञ्जाललाई सबलिकरण गर्ने,
८. बाल न्याय प्रवर्द्धन गर्ने,
९. असहाय बालबालिका, सडक बालबालिका व्यवस्थापन गर्न विभिन्न संघ संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
१०. बाल हिंसा नियन्त्रणका लागि विभिन्न उपायहरु अवलम्बन गर्ने,
११. बालसुधार तथा पुनःस्थापना केन्द्र स्थापना, संचालन अनुमति,
१२. स्थानीय स्तरमा समाजकल्याण सम्बन्धी संघसंस्था (गैरसरकारी, सामाजिक तथा सामुदायिक संघसंस्था) को दर्ता, नवीकरण, खारेजी, परिचालन तथा अनुगमन नियमन,
१३. गुठी, कोष तथा अन्य ट्रष्टहरुको व्यवस्थापन,
१४. गैरसरकारी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्यको लागि कार्यविधि तथा मापदण्ड तयार गर्ने,
१५. सामाजिक परिचालन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
१६. टोल विकास संस्था परिचालन गर्ने,

१०. सूचना तथा प्रविधि शाखा

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा सर्वसाधारण जनताको सहज र सरल पहुँच तथा सूचना प्रविधिको विकास र विस्तार सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन,
२. आफ्नो क्षेत्रभित्र इन्टरनेट सेवा, टेलिसेन्टर, केबुल तथा तारविहीन टेलिभिजन प्रसारणको अनुमति, नवीकरण,
३. एक सय वाटसम्मको एफ. एम. रेडियो सञ्चालन अनुमति, नवीकरण,
४. आफ्नो क्षेत्रभित्र पत्रपत्रिकाको प्रकाशन अनुमति, अभिलेख व्यवस्थापन,
५. अभिलेख व्यवस्थापनमा नवीनतम सूचना प्रविधिको प्रयोग,

६. वैज्ञानिक अध्ययन, अनुसन्धान र प्रविधि विकासमा लगानी प्रवर्द्धन,
७. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित तथ्याङ्क व्यवस्थापन,
८. सूचना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन व्यवस्थापन,
९. तथ्याङ्क संकलन, व्यवस्थापन तथा प्रयोग सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन,
१०. सूचना तथा अभिलेख केन्द्रको सञ्चालन,
११. स्थानीय तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, अभिलेखीकरण तथा वितरण,
१२. आधारभूत तथ्याङ्क संकलन र व्यवस्थापन : जनसाङ्ख्यिक, प्राकृतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भौतिक पूर्वाधार, रोजगारीको अवस्था, कूल ग्राहस्थ्य उत्पादन, प्रतिव्यक्ति आय, मानव विकास सूचकाङ्क, राजश्व तथा आयव्यय समेतको तथ्याङ्क सङ्कलन र प्रशोधन गरी सूचना प्रणालीमा आवद्धता र पार्श्व चित्र तथा श्रोत नक्साको अद्यावधिक एवं अभिलेख,
१३. कार्यालयसँग सम्बन्धित सबै किसिमका तथ्याङ्कहरूको एकीकरण तथा वितरण,
१४. प्रदेश तथा संघसँग तथ्याङ्क एवं सूचना आदानप्रदान र समन्वय,
१५. सम्भाव्य प्राकृतिक श्रोत तथा साधनको अभिलेख (प्रोफाईल) व्यवस्थापन ।

११. कृषि विकास शाखा

१. कृषि, कृषि प्रसार, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तयारी तथा कार्यान्वयन,
२. कृषि बजार सूचना, कृषि बजार तथा हाटबजारको पूर्वाधार निर्माण, साना सिँचाई निर्माण, तालिम, प्रविधि प्रसार, प्राविधिक टेवा, कृषि सामग्री आपूर्ति र कृषक क्षमता विकास कार्यक्रमको सञ्चालन,
३. कृषिजन्य प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोगको नियन्त्रण,
४. कृषि वातावरण संरक्षण तथा जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन,
५. कृषि प्रसार तथा जनशक्तिको प्रक्षेपण, व्यवस्थापन र परिचालन,
६. उच्च मूल्ययुक्त कृषिजन्य वस्तुको प्रवर्द्धन, विकास तथा बजारीकरण,
७. कृषि सम्बन्धी बीमा र कर्जा सहजीकरण,
८. शीत भण्डारणको व्यवस्थापन,
९. कृषकहरूको क्षमता अभिवृद्धि, प्राविधिक सेवा, टेवा, सीप विकास र सशक्तीकरण,

१०. कृषि बीउविजन, नश्ल, मलखाद र रसायन तथा औषधिहरूको आपूर्ति, उपयोग र नियमन,
११. कृषक समूह, कृषि सहकारी र कृषि सम्बन्धी स्थानीय सङ्घ संस्थाहरूको समन्वय, व्यवस्थापन र नियमन,
१२. कृषि सम्बन्धी प्रविधिको संरक्षण र हस्तान्तरण,
१३. कृषि तथ्याङ्कको व्यवस्थापन र सूचना प्रणाली तथा कृषि सम्बन्धी सूचनाको प्रचारप्रसार,
१४. कृषि स्रोत केन्द्रको स्थापना र व्यवस्थापन,
१५. कृषि थोक बजार केन्द्रको सञ्चालन व्यवस्थापन,
१६. कृषि थोक बजार केन्द्र निर्माणको सहजिकरण ।

१२. पशुपंक्षी विकास शाखा

१. पशुपालन, पशु स्वास्थ्य, मत्स्य विकास सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन,
२. पशुपंक्षी बजार सूचना, हाटबजारको पूर्वाधार निर्माण, तालिम, प्राविधिक टेवा, कृषक क्षमता विकास कार्यक्रमको सञ्चालन र नियमन,
३. पशुपंक्षीजन्य प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोगको नियन्त्रण,
४. पशुपंक्षी चिकित्सा सेवाको व्यवस्थापन,
५. पशुनश्ल सुधार पद्धति विकास र व्यवस्थापन,
६. पशुपंक्षी सम्बन्धी बीमा र कर्जा सहजिकरण,
७. स्थानीय चरन तथा खर्क विकास र व्यवस्थापन,
८. पशु आहारको गुणस्तर नियमन,
९. स्थानीयस्तरमा पशुपंक्षी सम्बन्धी तथ्याङ्कको व्यवस्थापन र सूचना प्रणाली,
१०. पशु बधशाला र शीत भण्डारणको व्यवस्थापन र नियमन,
११. पशुपालन तथा पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी अन्य कार्य,
१२. छाडा चौपाया नियन्त्रण,
१३. कान्जी हाउस सञ्चालन, व्यवस्थापन ।

१३. आन्तरिक लेखा परीक्षण शाखा

१. आन्तरिक तथा पूर्व लेखापरीक्षण,
२. लेखापरीक्षण विवरण (बेरुजूको लगत समेत)को अभिलेख व्यवस्थापन ,
३. अन्तिम लेखापरीक्षण कार्यमा सहयोग, समन्वय र सहजीकरण,
४. लेखापालनसम्बन्धी क्षमता विकास कार्य,
५. सामुदायिक विद्यालयहरुको आन्तरिक लेखा परीक्षण र अन्तिम लेखा परीक्षणमा सहजिकरण र समन्वय,
६. शाखासँग सम्बन्धित अन्य कार्यहरु ।

५.३ प्रस्तावित दरबन्दी विवरणको व्याख्या

कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७५ अनुसार समायोजन भएका निजामती कर्मचारी, अन्य सरकारी सेवाका कर्मचारी तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार साविकमा सोहि स्थानीय निकायमा कार्यरत रही समायोजन भएका कर्मचारी र जिल्ला समन्वय समितिको कार्यलयमा कार्यरत मध्य समायोजन भई आएका कर्मचारी हाल गाउँपालिका/गाउँपालिकामा कार्यरत रहेका छन् । कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७५ अनुसार कर्मचारी समायोजन प्रयोजनको लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको संगठन संरचना तथा दरबन्दीलाई आधार रूपमा लिईएको छ । नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा प्रचलित कानून अनुसार स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारी तथा अधिकार ध्यान दिदै स्थानीय तहको कार्यबोझ, राजश्व क्षमता, खर्चको आकार, स्थानीय आवश्यकता र विशिष्टता मध्यनजर गरी उल्लेखित कानूनी आधारमा रहेर नयाँ संगठन संरचना र दरबन्दीको सिफारिस गरिएको छ । कतिपय शाखाको जिम्मेवारी तथा कार्यविवरण यथावत राखि त्यसमा कार्यरत कर्मचारीलाई नै थप दक्षता सहित उत्प्रेरित गराएमा विषय, कार्यक्षेत्र र काम कारवाहीलाई यथावत् रूपमा निरन्तरता दिन सकिने अवस्था रहेको देखिन्छ । निश्चित रकमको योजना संचालनमा वडा तथा टोल विकास संस्थालाई जिम्मेवार बनाई अनुसार गाउँपालिका/गाउँपालिकाबाट मितव्ययीता रूपमा जनशक्ति व्यवस्थापनमा गर्न सकिने अवस्था रहेको छ । गाउँपालिका/गाउँपालिकाको काममा सिर्जनात्मकतालाई विस्तार गरी श्रोत साधन बढाउने र आन्तरिक वृत्ति विकास योजनाको लक्षित मार्गलाई समेट्नी गरी थप दरबन्दीको राख्न सकिने देखिन्छ ।

५.४ निष्कर्ष तथा सुझाव

स्थानीय तहमा शाखा वा शाखा रहेको संगठन संरचना कायम गर्न सकिने प्राबधान रहेको छ । त्यसैगरी कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७५ को दफा ३ उपदफा (१०) मा कर्मचारी समायोजनको कार्य सम्पन्न भइ सकेपछि प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले आवश्यकता अनुसार सङ्गठन संरचना वा दरबन्दी थपघट, हेरफेर वा परिमार्जन गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । यी कानूनी संरचना र प्रचलित व्यवहारलाई ध्यानमा राखी यो सांगठनिक ढाँचा तयार गरिएको हो । वर्तमान अवस्थामा विशेष गरेर गाउँपालिका/गाउँपालिकाकाले संविधान, विद्यमान ऐन नियम र प्रचलित कार्य सीमा र प्रणाली भन्दा फरक ढंगको संगठन संरचना परिकल्पना गरेर बौद्धिक अभ्यास गर्नु त्यति सान्दर्भिक छैन । स्थानीय

स्तरमा सेवा प्रवाहका लागि छुट्टै कुनै थप निकाय तीनै तहको सरकारबाट राख्न जरुरी देखिएन । संघ तथा प्रदेशस्तरबाट प्रदान गर्ने सेवा स्थानीय तहलाई अधिकार प्रत्यायोजन गरी गर्न सकिन्छ । स्थानीय तहले गर्नुपर्ने विशिष्टकृत सेवा जस्तो स्वास्थ्य, कृषि, पशु विकासको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको मातहतमा रहने गरी सेवा केन्द्र/स्वास्थ्य चौकी राख्नु प्रभावकारी देखिन्छ ।

सुभावहरु

१. स्थानीय स्रोत परिचालन गर्न सकिएन भने अन्तर सरकार वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ तथा अन्य कानूनले तोकेको प्रशासनिक खर्चको सीमाभित्र खर्च नपुग्ने हुँदा आम्दानीका क्षेत्रको खोजी विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने,
२. विगत वर्षको आम्दानीको अनुपातलाई ध्यान दिई प्रवर्द्धन र विस्तार गर्ने,
३. गाउँपालिका/गाउँपालिकाले कार्यान्वयन गर्ने सीमा रकम योजना तथा कार्यक्रमको प्रकृति आदि निर्धारण गरी गाविस र प्रक्षेपित निकायहरुको बजेट, कार्यक्रम र कार्यान्वयनको अनुगमन, मूल्यांकन र समीक्षाको व्यवस्था गर्ने र त्यसको लागि प्रभावकारी संयन्त्र बनाउने,
४. कर्मचारीलाई नयाँ सम्भावना, जानकारी, विषयगत दक्षता बृद्धि गर्न तालिम, अनुशिक्षण गर्ने, कार्य जिम्मेवारी दिई वस्तुगत आधारमा मूल्यांकन गर्ने परिपाटी स्थापित गर्ने,
५. स्थानीय तहमा रहने सबै प्रकारका कर्मचारीलाई साभा वृत्ति विकासको अवसर सृजना हुने गरी स्थानीय सेवको कानून तर्जुमा गर्ने
६. निर्वाचित जनप्रतिनिधिलाई सहभागिता मूलक योजना छनौट प्रकृत्यामाको चरणहरु प्राथमिकता पहिचान देखि योजना छनौट र कार्यान्वयन सम्मका प्रकृत्यामा सहयोग पुर्याउने गरी कर्मचारी संयन्त्र प्रयोग गर्ने ।
७. गाउँपालिकामा कार्यरत केही कर्मचारीमा अनुशासनमा कमी, समयमा कार्यालय नपुग्ने, सेवाग्राहीलाई समयमा उचित र भरपर्दो सेवा नदिने, आर्थिक अनियमितता कार्यालय वा सार्वजनिक सम्पत्तिको गलत प्रयोग जस्ता गलत प्रवृत्ति हावी हुँदै गएको गुनासो व्यापक भएको हुँदा गाउँपालिकाले आन्तरिक नियमन तथा बैठक व्यवस्था शाखागत जिम्मेवारी तोक्न प्रस्ताव गरिएको छ । यसले कर्मचारीलाई आचार संहिता, कर्तव्य पालन तर्फ सजग बनाई सम्बन्धित जानकारी गराउने प्रणाली स्थापित गर्न सघाउने छ,।
८. यथार्थ आन्तरिक आम्दानीको तुलानामा प्रशासनिक खर्चको अनुपात बढि रहेको छ । यो खर्च अन्तर सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले तोकेको व्यवस्था भन्दा प्रतिकुल रहेकोले यसलाई

वान्छित सीमामा राखनु पर्ने हुन्छ । त्यसैले आन्तरिक स्रोत परिचालनको क्षेत्र विस्तारको आधारमा मात्र जनशक्ति बृद्धि र मानवीय स्रोत विकास कार्यक्रममा समन्वय गर्नु आवश्यक छ ।

९. संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ लगायतका कानूनले स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा परेको क्षेत्रको कार्यबोझ र गाउँपालिका/गाउँपालिकाको स्रोत कार्य क्षेत्र समेत विश्लेषण गरी दरबन्दी पुनरावलोकन गर्ने ।
१०. संघ/प्रदेश सरकारले आफ्नो शसर्त कार्यक्रममा निर्धारण गरेको काम गर्ने गरी पठाएकोमा कार्यरत कर्मचारी बहेक अन्य कर्मचारीको शाखा र जिम्मेवारी हेरफेर गर्ने नीति बनाउने ।
११. गाउँपालिकालाई भविष्यमा थप भार पर्ने गरी कार्यक्रम पिच्छे जनशक्ति थप्ने प्रवृत्तिको अन्त्य गर्ने ।
१२. आन्तरिक लेखापरिक्षण शाखामालाई प्रभावकारी परिचालनको आन्तरिक लेखापरिक्षणमा मात्र परिचालन गर्ने ।
१३. विषय र क्षेत्रगत रुपमा दक्ष बनाउन कर्मचारीको अनुशिक्षण, तालीम व्यवस्था गर्नुपर्ने,
१४. पुस्तकालय तथा सूचना केन्द्र सम्बन्धी, योजना प्राथमिकीकरण, समाजिक विकास र समावेशी सिद्धान्त, राजस्व र कर शुल्क, मानव श्रोत, आन्तरिक नियमन आदिमा अनुशिक्षण तालीम दिने व्यवस्था गर्न पर्ने ।
१५. कार्यबोझको आधारमा हाल एक भन्दा बढी शाखाहरु एकआपसमा मर्ज गरी कार्यजिम्मेवारी दिन सकिने ।
१६. कर्मचारी समायोजन प्रकृत्यामा साविक स्थानीय तहबाट कार्यरत कर्मचारीहरुमा आफूहरुको तह बृद्धि नभएकोले कर्मचारीमा उत्प्रेरणा नदेखिएकोले उपयुक्त विधिबाट बढुवा तथा स्तरबृद्धि गरिनुपर्ने ।
१७. कार्य जिम्मेवारी र कार्यबोझलाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय तहमा कार्यरत कर्मचारी भन्दा एकतह माथिको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत व्यवस्था गर्ने ।

